

ISSN
2547-989X

Sinop Üniversitesi
Sosyal Bilimler Dergisi
Araştırma Makalesi

Sinop Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi, 9 (1), 433-474
Geliş Tarihi:29.01.2025 Kabul Tarihi: 15.05.2025
Yayın: 2025 Yayın Tarihi:31.05.2025
<https://doi.org/10.30561/sinopUSD.1629005>
<https://dergipark.org.tr/sinopUSD>

OSMANLI-TÜRK MODERNLEŞMESİ ERKEN DÖNEMİNDE KADIN ÇEVİRMENLER VE KADIN KİMLİĞİNİN İNŞASI: BELKİS SAMİ VE KÜÇÜK KADINLAR

Dudu ÖZBEK*

Öz

Tarihsel olarak 19. yüzyılda başlayan Türk modernleşmesinin erken dönemi, Cumhuriyetin ilk yıllarına kadar uzanan bir yenileşme sürecidir. Bu süreç içerisinde diğer birçok alandaki reformlarla birlikte kadın kimliğine yönelik de yeni bir inşa ve değişim süreci yaşanmıştır. Sürecin dinamiklerini anlamak için dönemin yazılı kaynakları önemli bir inceleme alanı sunmaktadır. Ancak bu yazılı kaynakların üretilmesinde, kadınların yaşamlarını birebir ilgilendiren reformların hayata geçirilmesinde ve sürdürülmesinde katkıları olan birçok kadın düşünür, edebiyatçı ve siyasi figür, tarih yazımında, bilimsel araştırmalarda ya da edebiyat antolojilerinde uzun yıllar ‘görünmez’ kalmıştır. Günümüze kadar edebiyatçı ve çevirmen kimliği ile literatürde ismine neredeyse hiç rastlanılmayan bu figürlerden biri de Belkıs Sami’dir. Bu araştırma, Belkıs Sami tarafından Türkçeye çevrilerek ilk olarak Osmanlıca yayınlanmış olan ve 1931 yılında da Latin alfabesi ile basılan *Küçük Kadınlar* romanındaki kadın kimliği temsillerine odaklanmakta ve böylelikle Belkıs Sami’nin yazar ve çevirmen olarak literatürdeki görünürlüğüne katkı sağlamayı amaçlamaktadır. Araştırmanın metodolojik çerçevesi Gideon Toury’nin erek-odaklı betimleyici çeviri araştırmaları modeli ile Gerard Genette’nin ‘yan metinsel ögeler’ (paratext) kavramına dayanmaktadır. Bu metodolojiye dayanarak, çevirinin bir çeviri eser olarak erek kültürde kadın kimliğinin kurgulanmasına dair dönemsel açıdan karşılık geldiği yere odaklanılmıştır. Metin içerisindeki söylem ve yan metinsel ögelerin analizleri neticesinde, 1931 yılında Latin alfabesi ile Türkçede yayınlanmış olan *Küçük Kadınlar* çevirisinin, özellikle kadınların çalışma hayatına katılması, aile yaşamındaki değişen rolleri, yeni aile modeli, fedakâr, müşfik ve vatanperver annelik rolü açısından erek kültürdeki kadın kimliğine yönelik dönemsel hâkim anlayışla örtüştüğü tespit edilmiştir. İncelemeler neticesinde ayrıca, çevirmenin önsözünde açıkça belirtildiği gibi, yayımlanan çeviri eserin erek kültürde kadınlar için bir model oluşturma amacı taşıdığı da belirlenmiştir.

Anahtar Kelimeler: Çeviri tarihi, Belkıs Sami, Küçük Kadınlar, Türk modernleşmesi, Kadın kimliği, Paratext

* Dr. Öğr. Üyesi, Sinop Üniversitesi, Eğitim Fakültesi, dbalozbek@sinop.edu.tr, <https://orcid.org/0000-0003-1113-9000>

This work is licensed under a Creative Commons BY-NC-SA 2.0

Women Translators and the Construction of Women Identity in the Early Period of the Ottoman-Turkish Modernization: Belkıs Sami and the Translation of *Little Women*

Abstract

The early phase of the Turkish modernization which began in the 19th century, represents a period of renewal extending to the early years of the Republic. During this period, a new construction and transformation process took place related to women's identity in addition to reforms in many other fields. To understand the dynamics of this period, the written sources of the era provide a significant area of research. However, many women intellectuals, writers, and political figures who played significant roles in the production of these written sources and in the implementation of reforms affecting women's lives, and continuation of these reforms, remained "invisible" for many years in historiography, scientific research, and literary anthologies. Belkıs Sami is one of these women figures whose name is rarely encountered as a writer and translator in the relevant literature in the field. This study focuses on the representations of women identity in the novel *Little Women* which was translated into Turkish by Belkıs Sami with the title *Küçük Kadınlar*. The translation was initially published in Ottoman Turkish and later printed in 1931 in the Latin alphabet. In this respect, the study aims to contribute to Belkıs Sami's visibility in the literature both as an author and a translator. The methodological framework of the study is based on Gideon Toury's target-oriented descriptive translation studies and Gerard Genette's concept of "paratext". From this methodological perspective, the research focuses on the place *Little Women* occupies as a translated work within the target culture in terms of shaping the new female identity during that particular time period. As a result of the textual and paratextual analyses conducted in the study, it was found out that 1931 translation of *Little Women* published in the Latin alphabet in Turkish aligns with the prevailing norms for women identity during that period particularly in terms of women's participation in the workforce, the changing roles of women in family life, the promotion of a new family model, and the role of self-sacrificing, compassionate, patriotic motherhood. The analyses further reveal that the published translation was intended to serve as a model for women in the target culture as explicitly stated in the translator's preface.

Keywords: Translation history, Belkıs Sami, Little Women, Turkish modernization, Women's identity, Paratext

1. Giriş

Türk modernleşme sürecinin erken dönemi, 19.yüzyılın ortaları ile Cumhuriyetin ilk yıllarından oluşan 1870-1935 yılları arasındaki dönemi kapsar (Sancar, 2012). Bu dönemden önce 18.yüzyılda özellikle III. Selim döneminde askeri ve teknolojik anlamda yenileşme çabaları görülse de bu çabaların halk tabanında karşılığını bulan daha bütüncül bir harekete dönüşmesi Tanzimat

dönemine karşılık gelir. Erken dönem Türk modernleşmesinin önemli dönemeçleri, Tanzimat Fermanı sonrası yenilikler, II. Meşrutiyet dönemi reformları ve Cumhuriyetin ilanı ile devam eden değişim sürecidir. Çakır'a (1994) göre bu türlü tarihsel dönüşüm süreçleri, çeşitli şekillerde kadınların yaşamları üzerinde etkiler yaparken, onların daha önceki dönemlerdeki birikimlerinin yeni dönemin değişen söylemi nedeniyle kesintiye uğratılması, unutturulması sonucunu da doğurur. Çakır'a (1994) göre bu da “geleniğin oluşmasını engelleyici bir etmendir. Kadın tarihi çalışmaları bu sürekliliği kurmaya yöneliktir, bellek kazandırır” (s.16). Böylesi bir perspektiften hareketle bu çalışma, erken dönem Osmanlı-Türk modernleşmesinde kadın kimliğinin inşasına yönelik kadın çevirmenlerin katkılarına odaklanarak, hem çeviri tarihi, hem de kadın tarihi belleğine katkı sağlamayı amaçlamaktadır.

Türk tarih yazımında kadınların ‘görünmezliği’ sorunu, özellikle 1990’lardan itibaren bu alanda yapılan kadın tarihi araştırmalarının önemli konularından biri olmuştur (Çakır, 1994; Durakbaşı, 2000; Kadioğlu, 1996, 1998; Sancar, 2012; Toska, 1998). Kadın tarihine dair bu tür çalışmalar, Türkiye’de pek bilinmeyen, sessizliğe terk edilmiş kadın yazarlar, çevirmenler, bilim insanları, politik şahsiyetler ve bunların tarihsel katkıları ile kadınların yaşadığı sorunların ve dönüşümlerin bir dökümünü yapmaya başlamıştır. Kadın bakış açısıyla hareket eden tarihçiler, “Türkiye’de kadınların topluma katkılarının görmezden gelinmesi karşısında ‘kadınlara ait bir tarih yazma’ arzusu ile yola çıkıp bir hayli yol aldılar. Son yüzyılda siyasal, kültürel ve ideolojik dönüşümlerin içinde kadınların katkısını görünür kılmak için kadınların izlerinin bulunabileceği her yere ve her tür toplumsallığın içindeki kadın etkisine bakmaya çalıştılar” (Sancar,2012, s. 16).

Özellikle Serpil Çakır’ın (1994) *Osmanlı Kadın Hareketi* isimli çalışması, bu alanda öncü çalışmalardan biridir. Bu çalışmada, Cumhuriyet döneminin kadın hakları bağlamındaki kazanımları ve bu kazanımların tarihsel arka planındaki kadın hakları mücadeleleri arasında tarihsel bir süreklilik kurulmuştur. Dolayısıyla, kadınların tarihteki görünürlüğünün artması ve tarihsel süreçlere fiili öznel olarak

katkılarını anlayabilmek açısından bu tür çalışmalar oldukça önemlidir. Berktaş'ın (1998) belirttiği gibi, “kadınların, ‘tarihe yazılmak’ konusunda nasıl dışlandıklarını, nasıl görünmez kıldıklarını hep biliyoruz. Ama eylemleri ve öznellikleri yazılı tarihe yansıtılmamış olsa bile, her zaman tarihin yapımına katılmış olduklarını, ‘tarihsel özneler’ olduklarını da biliyoruz” (s.2). Bu çalışmada da, yazar ve çevirmen kimliği ile böylesi bir tarihsel özne olmasına rağmen tarihin ve edebiyat antolojilerinin sayfalarında neredeyse günümüze kadar kendine yer bulamamış ve eserlerinden ancak son yıllarda bahsedilmeye başlanmış olan Belkıs Sami'nin çalışmalarına odaklanılmış ve yapmış olduğu *Küçük Kadınlar* çevirisi, dönemin sosyo-kültürel bağlamı içerisinde incelenmiştir. Çalışma, hem Belkıs Sami'nin yazar ve çevirmen olarak tarihsel görünürlüğüne bir katkı sunmayı, hem de dönemsel olarak kadın kimliğinin inşa sürecinde çeviri metinlerin işlevlerini açığa çıkarmayı hedeflemektedir.

Analizlere geçmeden önce aşağıdaki bölümde öncelikle çevirinin hedef kültürdeki işlevlerine odaklanabilmek açısından erken dönem Türk modernleşmesi sürecinde toplumsal kadın kimliğindeki dönüşümler incelenecek, daha sonra çevirmen ve orijinal kitabın yazarı ile ilgili bilgi verilecektir. Sonraki bölümde ise tüm bu sosyo-kültürel bağlam çerçevesinde, *Küçük Kadınlar* kitabının, çeviri metin olarak ilgili dönemde kadın kimliğini nasıl kurguladığı ve aktardığı incelenecektir.

2. Erken Dönem Türk Modernleşmesi (1870-1935) ve Kadın Kimliğinin İnşası

Louisa Alcott'un *Little Women* (1868) eserinin Belkıs Sami tarafından yapılan ilk Türkçe çevirisi *Küçük Kadınlar* ismiyle önce Osmanlıca olarak 1925'te ve harf inkılabından sonra da Latin alfabesi ile 1931'de basılmıştır. Bu çalışmada incelenecek olan bu çeviri, erken dönem modernleşme süreci içerisinde yayınlanmıştır. Dolayısıyla, erek kültür bağlamını bu sosyo-kültürel çerçeve oluşturmaktadır.

Çevirinin Osmanlıca olarak ilk yayınlandığı 1925 yılı, Cumhuriyetin ilanının hemen ertesi dönem olması itibarı ile modernleşmeye dair reformların yoğun

bir şekilde tartışıldığı ve hayata geçirildiği önemli bir dönüşüm sürecini işaret etmektedir. Ancak, Cumhuriyet dönemi Türk modernleşmesi, daha önceki dönemlerle, özellikle Tanzimat ve II. Meşrutiyet dönemleri batılılaşma ve yenilik hareketleri ile bir süreklilik içerisinde değerlendirilir (Caporal, 1999; Durakbaşı, 2000; Mardin, 1991/2021; Sancar, 2012). Bu tarihsel süreklilik, Türkiye’de kadın kimliğinin kurgulanması süreci ile de iç içe gerçekleşmiştir. Caporal’ın (1999) belirttiği üzere 19.yüzyılın başlarından itibaren, katı gelenek yanlılarına karşıt bir biçimde ortaya çıkan yenilikçi düşünce akımları “kesintisiz bir zincirin halkalarını biçimlendirir. Mustafa Kemal’in, Türk kadının kurtuluşuna ilişkin düşüncelerine varan bir hareketin birbirini izleyen aşamalarını oluşturur” (s. 57). Dolayısıyla, alt yapısında çeşitli ekonomik dönüşümler yatmakla birlikte “çağdaşlaşma” süreci, Türkiye’deki kadın kimliğinin kurgulanması ve kadın hakları mücadelelerini biçimlendiren en temel toplumsal süreçtir (Tekeli, 1982, s. 375).

Modernleşme sürecinin erken döneminde kadınların sosyal yaşamları, ev içindeki konumları, iş, eğitim, hukuk ve siyaset alanlarındaki hakları bakımından oldukça büyük gelişmeler yaşanmıştır. Bu sürecin ilk ayağı olarak Tanzimat döneminde (1839-1876) hukuk ve eğitim alanında Batı yönelimli yenileşmeler gerçekleşmiş ve kültürel anlamda yeni bir aydın kimliği ortaya çıkmıştır (Caporal, 1999). Eğitim ve kültürel anlamdaki bu canlanmanın etkisiyle kadınların kendi seslerini duyurabildikleri ve çeşitli gazete ve dergiler yoluyla sorunları üzerinde tartışmalar yürütebildikleri görülür. Abadan-Unat’ın (1982) ifade ettiği üzere “Türkiye’de kadının özgürleşme çabaları toplumda din, ırk veya cins ayrımı gözetmeksizin bireysel hakları güvence altına almak üzere ilan edilen 1839 tarihli Gülhane Hattı Hümayunundan sonra belirginleşmeye başlamıştır” (s.8).

Tanzimat’ın kadınlar açısından getirdiği belki de en büyük ilerleme kız rüştiyelerinin (ortaokul) 1858’de açılmasıdır. Kız öğrenciler eskiden beri dini eğitim veren mahalle mekteplerine gidebiliyorlar ancak bunun ötesinde resmi bir eğitim alamıyorlardı. Eğitim anlamında Tanzimat döneminde yapılan bir başka reform ise 1870’te Darülmuallimat ismiyle kadın öğretmen okulunun açılmasıdır. Bu okuldan

mezun olan İlk kadın öğretmenlerin tayini 1873'te gerçekleşmiştir. Ancak kadınlar açısından tüm bu gelişmeler İstanbul ve bir iki merkez ilde sınırlı olarak kalmış ve imparatorluk içinde yaygınlaşmamıştır (Berkes, 1973/2012; Çakır, 1994).

Bu gelişmeleri not etmekle beraber, Osmanlı toplumunda kadınların yaşamlarının eşitlikten oldukça uzak, toplumsal yaşamdan soyutlanmış bir şekilde, ev içindeki yaşamla sınırlı olduğundan bahsetmek gerekir. Örneğin bu dönemde kadınlar kocalarıyla bile lokantalara gidemez, tramvaylarda, vapurlarda, perde çekili ayrı bölümlerde otururlardı (Berkes, 1973/2012). Ayrıca, erkeğe çok kadınlı evlilik, diledikleri zaman boşanma ve çocuklar üzerindeki tüm haklar verilmişken, kadınlara Cumhuriyet dönemine kadar eşit boşanma hakkı ve oy hakkı tanınmamıştır. Yine bu dönemde, benzer bir eşitsizlikle, kanun karşısında bir erkeğin tanıklığı yerine iki kadının tanıklığı geçerli olmuştur (Abadan-Unat, 1982).

20.yüzyıla kadar geçen süreç içerisinde zaman zaman yayınlanan bazı fermanlarda, kadınların sosyal yaşamlarına dair ne kadar detaylı sınırlamalar getirildiği açıkça görülmektedir. Örneğin, 981 tarihli bir fermana göre kadınların muhalebici dükkânlarına girmeleri yasaklanmıştı. 1165 tarihli bir başka fermanla kadınların mesire yerlerine girmelerine izin verilmemiştir (Abadan-Unat, 1982, s.8). Kadınların neredeyse tek sosyalleşme alanı olan mesire yerlerinde bulunmaları, daha sonraki dönemlerde de çeşitli sınırlamalara tabi tutulmuştur. Çakır'ın (1994) Balıkhane Nazırı Ali Bey'in *Bir Zamanlar İstanbul* adlı eserinden aktardığına göre, "İslam kadınlarının ancak seyir yerlerine gidebilecekleri, o da cuma günleri kendilerine ayrılan yerlerde, erkeklerden ayrı bulunacakları, seyir yeri olmayan Maslak, Şişli, Levend, Pangaltı gibi yerlerde, ne suretle olursa olsun İslam kadınlarının araba ile durması ve oturmalarının yasaklandığı belirtilmiştir" (s. 159). Bu örnekler, kadınların sosyal yaşamda bulunabilecekleri yerlerin, hangi araçlara binebileceklerinin ve bu araçların hangi bölümlerinde oturacaklarının bile devlet tarafından belirlendiğini göstermesi anlamında önemlidir.

Tanzimat dönemi, Osmanlı toplumunda kadınların konumlarını iyileştirme anlamında önemli girişimlerin başladığı ve bu konuda entelektüel bilincin arttığı bir

dönem olmakla birlikte, 19.yüzyıl sonu ve 20.yüzyılın başında, kadınların yaşamlarındaki asıl düzenlemeler II. Meşrutiyet (1908-1918) döneminde gerçekleşmiştir. Bu dönemde, Batı dünyasındaki siyasal düşüncelerin etkisiyle, Osmanlı toplumsal yapısında ve düşünce dünyasında yenilikçi dönüşümler gözlenmiştir. Daha sonraki dönemlerde gerçekleşen, “kadının radikal nitelikli hak kazanımlarına, bu dönem adeta bir zemin hazırlamıştır. Söz konusu dönemde yaşanan deneyimler ve bu deneyimlerle ortaya konulabilen birikim, Cumhuriyet Türkiyesi’ne aktarılan önemli bir mirastır” (Kırkpınar, 1998, s.14).

Meşrutiyet döneminde yaşanan canlı politik ortamın bir sonucu olarak, kadınlar, çeşitli dernek ve cemiyetlerin çatısı altında bir araya gelmeye başlamış ve yaşanan özgürlükçü havanın etkisi ile taleplerini yayınladıkları dergilerde dile getirmişlerdir. II. Meşrutiyet’in ilanının hemen ardından gelen süreçte kadın dergilerinin sayısında da büyük bir artış gözlenmiştir. Osmanlı kadınlarının yayınladığı ilk dergi olan *Şüküfezar*’ın 1886’da yayınlanmasının ardından, Cumhuriyetin ilanına kadar geçen sürede, *Mürüvvet*, *Hanımlara Mahsus Gazete*, *Kadın*, *Kadınlar Dünyası*, *Kadınlık Gazetesi*, *Genç Kadın*, *Musavver Kadın*, *Demet*, *İnci* gibi birçok gazete ve dergi, yayın hayatına girmiştir (Çakır, 1994; Yıldırım ve Seyhan, 2015). Türk modernleşmesinin ve modern kadın imgesinin kurgulanması ve hayata geçirilmesinde bu tür yazılı araçların katkısı büyüktür. Sancar’ın (2012) belirttiği gibi “erken modernleşme döneminin (1870-1935) kurucu iradesinin şekillenmesinde dönemin yeni modern kamusal iletişim araçlarının, yani dergi, gazete ve romanların çok önemli rolü olmuştur” (s. 83). Bu yayınlarda Abdullah Cevdet, Ahmet Cevat, Tevfik Fikret gibi reformcu erkekler ve Ulviye Melan, Mükerrerrem Belkıs, Yaşar Nezihe, Emine Semiye, Nezihe Muhittin, Halide Edib gibi kadın hakları savunucusu kadın yazarlar, toplumdaki kadın kimliği ve kadın sorunları ile ilgili görüşlerini açıklamışlar ve ideal toplum yaşamı ve aileye dair tahayyüllerini paylaşmışlardır.

Erken dönem Türk modernleşmesinin üçüncü dönemeci olan Cumhuriyetin ilanı ile yepyeni bir süreç başlamış ancak bu süreç, geçmişin toplumsal

mücadelelerinin ve farklı düşünce akımları üzerinden yürütülen siyasi tartışmaların mirası üzerinden şekillenmiştir. Sancar’a (2012) göre, erken dönem modernleşme sürecinin iki temel dayanağı vardı. Bu dayanaklardan “birincisi, modernleşmeyi sağlayacak bir ulus-devlet oluşturmaktı. İkincisi ise bu yeni devletin ilkelerinin öğretildiği ve uygulandığı örnek modern aileler kurmak ve bunları kamusal rol modeller haline dönüştürmekti. Bu modern aileler, kendinden başlayarak modern bir toplumu inşa etmenin araçları olmuşlardı” (Sancar,2012, s.11).

Modernleşmenin birinci dayanağı olarak bir ulus-devlet kurulması, henüz feodal ilişkilere dayalı bir tarım toplumu olan Osmanlı toplumsal yapısının yerini sanayi üretimine dayalı kapitalist üretim ilişkilerinin aldığı, yeni bir toplumsal formasyonun oluşturulmasıyla ilişkilidir. Gerek üretim ilişkilerindeki bu değişiklik ve gerek yaşanan savaşlardan dolayı erkek nüfusun azalmasından dolayı, üretimde kadın istihdamına yönelik politikalar, Cumhuriyet döneminin kadınlar açısından en önemli kazanımlarından biridir. Tekeli’nin (1982) de belirttiği gibi kadınların kitlesel olarak çalışma hayatına katılmaları, savaşlar ve değişen ekonomik şartların bir sonucudur (s. 378).

Cumhuriyet döneminde oluşan bu yeni ekonomik ve toplumsal düzendeki işleyişin bir gereği olarak, hukuk, bürokrasi, eğitim, siyaset, kültürel ve sosyal yaşamda çeşitli reformlar hızlı bir şekilde hayata geçirilmiştir. Bu reformların kadınlar açısından oldukça önemli kazanımları olmuştur. Bu yapısal reformların hayata geçirilmesi ve sürekliliğinin sağlanması, modernleşme sürecinin ikinci dayanağını oluşturan modern aileler ve kamusal rol modeller yoluyla gerçekleştirilmiştir. Bu noktada yeni kadın kimliğinin kurgulanması oldukça önemli bir rol oynamıştır. Örneğin erken Cumhuriyet döneminin etkili yazarlarından İsmail Hakkı Baltacıoğlu, *Yeni Adam* isimli haftalık gazetede, yeni erkek ve kadın ideallerini tanımlarken, kadın kimliğini aşağıdaki gibi kurgulamıştır:

Yeni kadın ev kadını değildir. Öncelikle müstahsildir. Artık yalnızca tüketen kadın tipi ne ekonomik olarak, ne de ahlaki olarak daha fazla savunulabilir.

Yeni kadın çocuklarına laik terbiye verebilecek, erkeğe layık bir hayat

arkadaşı olabilecek müspet kafalı bir kadındır. Yeni kadın erkeğe göre menfi bir cins olmaktan çıkıp, tamamlayıcı, bütünleyici bir eş, arkadaş fikrine yerleşiyor. Yeni kadın yeni beden düşüncesini de beraberinde getiriyor. Nazenin, kırılgan, hastalıklı bir güzellik değil, güç, sağlık, çeviklik, başarı ile özdeşleşen diri bir güzellik (Baltacıoğlu, 1937, aktaran Köksal, 1998, s.32)

Cumhuriyet'in ilk yıllarında yaşanan değişim hareketinin kültürel boyutuyla taşıyıcısı olan kadınlar ve aile yapısına dair tasavvur, Atatürk'ün ve yakın çevresinin şahıslarında, davranışlarında ve yaşam biçimlerinde modellenmiş ve yukarıdaki örnekte olduğu gibi çeşitli dergi, gazete ve kitaplarda ifade edilmiş ve özellikle de ders kitapları yoluyla aktarılmıştır. Kırkpınar'ın (1998) ifadesiyle, “kültürel devrim, ister istemez, yeni bir kadın tipi ortaya çıkarmıştır. Bu kadın tipi, yeni sistemin ve ideolojinin kalıplarını ve simgelerini taşımaktadır” (s.16). Dolayısıyla, daha önceki ve sonraki dönemlerde ve başka coğrafyalardaki büyük toplumsal projelerde olduğu gibi, bu dönemde Türkiye’de izlenen ‘batı’ yönlü dönüşüm de kadın kimliği üzerinden görünür kılınmıştır.

Dönemin kadın kimliğine dair Cumhuriyet dönemi aydınlarının idealini, direkt olarak Atatürk'ün söylev ve demeçlerinde görebiliriz. Örneğin, 1923 yılında Konya kadınlarına yaptığı konuşmada Atatürk onlara, şu şekilde seslenmiştir: “Daha selâmetle, daha dürüst olarak yürüyeceğimiz yol vardır. Büyük Türk kadını mesaimizde müşterek kılmak, hayatımızı onunla birlikte yürütmek, Türk kadını ilmi, ahlâkî, içtimaî, iktisadî hayatta erkeğin şeriki, refiki, muavin ve müzahiri yapmak yoludur”. Yine 1925 yılında Atatürk, “Türk kadını nasıl olmalıdır?” sorusuna şöyle yanıt vermiştir: “Türk kadını dünyanın en münevver, en faziletkâr ve en ağır kadını olmalıdır. Ağır sıklette değil; ahlâkta, fazilette ağır, vakur bir kadın olmalıdır. Türk kadınının vazifesi, Türk'ü zihniyetiyle, pazusu ile, azmiyle muhafaza ve müdafaaya kadir nesiller yetiştirmektir. Milletın menbaı, hayatı içtimaiyenin esası olan kadın, ancak faziletkâr olursa vazifesini ifa edebilir” (Arsan, Borak ve Kocatürk, 2006). Burada alıntılanan ve diğer başka konuşmalarından da

anlaşılacağı üzere, Atatürk'ün ön plana çıkardığı kadın kimliğinin en önemli özelliği, vatana karşı vazifesi olan, kendini ve diğer kuşakları yetiştiren annelik özelliği ve bilimsel, sosyal ve mesleki alanlarda erkeklerle birlikte ulusun inşasına katılan vatandaş kimliğidir.

Bu vatandaş kimliğinin yansıması olarak, Cumhuriyet dönemindeki reformlarla kadınlara oy kullanma gibi temel vatandaşlık hakları verilmiş, meslek edinmeleri teşvik edilmiş, ancak onların kadın olmaktan kaynaklı özgül sorunlarına çözüm oluşturabilecek politikalar yaygınlaştırılamamıştır. Bu tür yeni kodlar içerisinde kadınlar, gelenek ile modern arasında, aslında onlar açısından gerilimli olan hassas bir 'saygın alan' yaratma vazifesini de üstlenmişlerdi. Bu durum onlara hem kamusal alanda çalışarak hem de ev içinde aile düzenini koruyarak iki boyutlu bir toplumsal sorumluluk getirmiştir. Kadınlar bu dönemde kamusal alanda yurtsever vatandaşlar olarak, özellikle öğretmenlik mesleğine girmeye teşvik edilmiş, ancak onlardan aynı zamanda iyi bir eş ve anne olmaları da beklenmiştir (Kadıoğlu,1998, s.94).

Gelenek ile modern arasında yeni bir kimlik edinmeleri beklenen Cumhuriyet kadınları, eğitimli, fedakâr ve kamusal alanda bir biçimde 'cinsiyetsiz' görünümdeydiler. Örneğin, Halide Edib eserlerinde, "kadınlarda iffet, özveri ve analık erdemlerini vurguladı; kadınları, erkeklerine uğraşlarında fedakârca eşlik eden, cinsiyetsiz yoldaşlar olarak tanımladı" (Kadıoğlu, 1998, s. 95). Modernleşme yolunda reformlar yapılırken, gelenekçilerin eleştirilerine ve 'asrileşmede aşırılık' korkusuna karşılık olacak biçimde "Kemalist kadınlar cins kimliklerini değil, profesyonel kimliklerini öne çıkardılar ve kendilerini devletin saygın temsilcileri olarak sundular" (Durakbaşı, 2000, s.26).

Bu tür bir kurgu içerisinde, antik çağlardan beri tarihsel olarak kadınları saygın/saygın olmayan ya da iffetli/iffetli olmayan şeklinde kategorize eden geleneksel/ataerkil ahlak normlarının günümüze kadar ulaştığı görülür (Gezgin, 2024, s.44). Bu bakımdan, Cumhuriyet'le birlikte yeni dönemin kadın kimliğinin sınırları içerisinde, kadınlar kendilerine, "ataerkil ahlakı tehdit etmeyen, cinsel

açıdan mütevazı ve saygın bir konum edinebildiler” (Durakbaşı, 2000, s.27). Ancak iffet, sadakat, kadınca tevazu, fedakârlık, saygınlık ve özellikle de “kamusal alanda belirli bir davranış ve giyim tarzı, yeni Kemalist kadın kuşaklarına daha büyük bir duygusal yük verilerek aktarıldı” (Durakbaşı, 2000, s.27). Kamusal alanda beklenen modernliğin sınırlarını, ‘saygınlık’ çizgisi ile belirleme misyonu, başka bir deyişle, “alaturkalık ile iffetsizlik arasındaki gerilim, Türk kadınlarının zihninde Cumhuriyet döneminin başlangıcından bu yana huzursuzluk yaratıcı bir unsur olarak varlığını sürdürmektedir” (Kadıoğlu, 1998, s.96).

Erken dönem Türk modernleşmesinin temel dönüşümleri ve bu dönüşümler içerisinde kadın kimliğinin inşasına dair bu tarihsel çerçevenin ardından çalışmanın ilerleyen bölümlerinde bu sosyo-kültürel bağlam içerisinde kadın çevirmenlerin kimliğine ve Belkıs Sami’nin *Küçük Kadınlar* çevirisine odaklanılacaktır. Böylelikle, bahsi geçen modernleşme sürecinde kadın imgesi oluşturulurken çeviri metinlerin oynadığı rol, örnek çeviri eser üzerinden işlevsel olarak ele alınacaktır.

2.1. Erken Dönem Türk Modernleşmesinde Kadın Çevirmenler

Türk modernleşmesinin erken döneminde yukarıdaki bölümde aktarılan tarihsel gelişim, kadın kimliğinin oluşumu ve kadın hakları mücadelelerinin, toplumsal değişim/dönüşüm ivmelerinden ayrı düşünülemeyeceğini göstermektedir. Tüm bu süreç içerisinde kadın aydınlar, yazarlar, çevirmenler ve düşünürler önemli bir rol oynamış ve yazıları ile sürecin öznesi olmuşlardır.

Erken dönem modernleşme süreci, kadınların kamusal anlamda görünürlüğü açısından düşünüldüğünde, iki bölümde ele alınabilir. Sancar’ın (2012) belirttiği biçimde “1868’den II. Meşrutiyet’in ilan edildiği 1908’e kadar geçen dönem, bir tür kadınların kendilerini ispat dönemi olarak tanımlanabilir” (s.92). Kadınların henüz kamusal yaşamda neredeyse hiç yer alamadığı bu dönemde, kendi isimleriyle yayın yapmaya ve edebiyat alanında kendi kimlikleriyle yer almaya başladıkları görülür. Bu dönemde kadınlar açısından yazılı kaynak olarak *Hanımlara Mahsus Gazete* ön plana çıkar. Bu gazetede, dönemin “konak eğitimi” almış, ya da Müslüman kız öğrencileri kabul etmeye başlayan Amerikan Kız Mektebi gibi sınırlı sayıdaki

okullardan mezun olmuş, üst sınıf ailelere mensup kadınlar yazılarını yayınlamıştır. Dönemin koşulları göz önünde bulundurulduğunda bu tür bir eğitime ancak üst sınıflardan kadınların ulaşabilmiş olması şaşırtıcı değildir.

Hanımlara Mahsus Gazete'de yazıları yayınlanan iki kadın yazar Fatma Aliye Hanım ve Şair Nigar Hanım çevirmen olarak da eser veren ilk kadın edebiyatçılarıdır. Nigar Hanım, Alphonse de Lamartine ve Alfred de Musset gibi Fransız yazarlardan şiir çevirileri yapmış, Fatma Aliye de yine bir Fransız yazar olan George Ohnet'in *Volente* isimli kitabını çevirerek *Meram* ismi ile yayınlamıştır. Kadınların edebiyat sahnesine çıkmaya başladıkları bu ilk dönemde, Fatma Aliye bu çeviriyi 'bir kadın' imzası ile yayınlamıştır. Bu şekilde isimsiz olarak bir kadının yayınladığı çeviri, genel olarak şaşkınlıkla karşılanmış ve bir kadının çeviri yapacak kadar iyi derecede Fransızca bilip bilemeyeceği tartışılmıştır. Nihayetinde dönemin etkili entelektüellerinden Ahmet Midhat duruma açıklık getirmiş ve kitabın 'hanım çevirmeni'nin ünlü tarihçi Cevdet Paşa'nın 'iffetli' kızı olduğunu ve erkek bir yazarın ciddi romanını yazarına uygun 'erkekçe bir üslupla' çevirme cesaretini gösterdiği için övülmeye değer olduğunu belirtmiştir (Paker, 1991, s.280).

Türk modernleşmesinin Meşrutiyet'e kadar süren bu ilk döneminde ağırlıklı olarak Fransızca'dan çeviriler görülmektedir. Fatma Aliye ve Şair Nigar dışında çevirmen olarak Osmanlıca eser veren kadınlar arasında Rus çevirmen Gülnar Hanım'ın (Madam Gülnar) ismi de, Rus klasiklerinden Osmanlı Türkçesine yaptığı çeviriler ile anılır (Karadağ, 2013). II. Meşrutiyet' in ilanına kadar geçen bu sürede, Fatma Aliye ve Şair Nigar gibi edebiyatçı ve çevirmen kimliğine sahip öncü kadınlar, gelenekle barışık bir modernleşme anlayışına sahip olmuş ve bunu hem edebi eserlerinde hem de düşünce yazılarında tartışmışlardır.

Erken modernleşme döneminin ikinci yarısı olarak adlandırılacak dönem ise 1908'deki Meşrutiyetin ilanından başlayarak Cumhuriyetin ilk yılları olan 1935 yılına kadar süren dönemi kapsar. Bu dönemde, var olan Osmanlı toplumsal yapısı ve bu yapı içerisindeki kadın kimliği sorgulanmış ve kadınlar, eşitlikçi bir dönüşüm talebinde bulunmuşlardır. Kadınların yazılarını yayınlatabilecekleri ve

düşüncelerini tartışabilecekleri yayınların sayısı artmıştır. Dönemin en önemli kadın figürleri arasında Halide Edib, Nezihe Muhiddin, Yaşar Nezihe, Emine Semiye, Gülistan İsmet, Salime Servet Seyfi, Sabiha Sertel, Seniha Rauf Sami Moralı gibi isimlerin, edebiyatçı kimlikleri de bulunur. Halide Edip, Gülistan İsmet, Salime Servet Seyfi, Sabiha Sertel ve Seniha Rauf Sami Moralı, çeviri eserler de yayınlamışlardır. Yaşamı boyunca birçok çeviriye imza atan Seniha Bedri Göknıl ve Vedide Baha Pars da bu dönemin sonlarında, 1920'li yıllarda, eser vermeye başlayan kadın çevirmenler arasındadır.

Erken modernleşme döneminin ikinci yarısında kadın kimliğine ilişkin ön plana çıkan yayın, yazı kadrosunu kadınların oluşturduğu, 1913 yılında yayınlanmaya başlayan *Kadınlar Dünyası* dergisidir. Bu dergide Aliye Cevad Asım, Leman Cezmi, Nadire Nazmi, Rabia Selahaddin, Siyret Tevfik, Sabahat Faik, Mihrinur Hanım gibi isimler sıklıkla çeviriler yayınlamışlardır (Çakır, 1994, s.85).

Bu çalışmada incelenen *Küçük Kadınlar* eserinin çevirmeni olan Belkıs Sami, ne yazık ki edebiyat antolojilerinde ve yukarıda özetlenen kadın tarihi çalışmalarında bahsi geçen bir edebiyatçı değildir. Çalışmanın ilerleyen bölümlerinde, yukarıda ana hatları ile aktarılan sosyo-kültürel bağlam içerisinde, Belkıs Sami'nin çevirmen olarak katkısına odaklanılacak ve modernleşme dönemi kadın edebiyatçıları hakkındaki literatüre çeviri tarihi perspektifinden güncel bir katkıda bulunulacaktır.

2.1.1. Belkıs Sami (Boyar)

Belkıs Sami'nin hem yazar ve çevirmen olarak kimliği hem de ürettiği eserler günümüze yeterli derecede yansımamış ve yeterince incelenmemiştir. Bu durum, Ali Serdar ve Reyhan Tutumlu'nun 2016 tarihli *An Unknown Novel, An Unknown Novelist: Belkıs Sami, I Have Killed My Love* (Bilinmeyen Bir Roman, Bilinmeyen Bir Romancı: Belkıs Sami, *Aşkımı Öldürdüm*) isimli makalesinde de açıkça belirtilmektedir. Belkıs Sami üzerine yapılmış az sayıdaki birkaç çalışmadan biri olan bu yayında, yazarın 1926 yılında *Son Saat* gazetesinde 75 seri olarak tefrika edilen *Aşkımı Öldürdüm* isimli romanının yürütülmekte olan bir proje kapsamında

tesadüfen keşfedildiği ve bu romanın literatürdeki hiçbir kaynakta ya da antolojide daha önce yer almadığı belirtilmiştir (Serdar ve Tutumlu, 2016).

Az sayıda ve genellikle ikincil kaynaklardan edinilen bilgilere göre Belkıs Sami, 1894 yılında İstanbul’da doğmuştur. Hayatı ile ilgili bilgiler çoğunlukla kardeşi Halide Edib Adıvar’ın biyografilerinde kendisi ile ilgili bahsi geçen bilgilerden derlenmiştir. Belkıs Sami, Halide Edib Adıvar’ın babası Edip Bey’in üçüncü evliliğini yaptığı Gümüş Hanım’dan olan kardeşidir. Edip Bey sarayda Ceyb-i Hümayun Dairesi’nde kâtip olarak çalışmıştır ve Selanik kökenlidir. Annesi Gümüş Hanım, saray kadınlarına öğretmenlik yapmış, eğitilmiş ve kültürlü bir kadındır. Bu evlilikten doğan Said isimli bir de kardeşi vardır. Belkıs Sami, ablası Halide Edib gibi Üsküdar Amerikan Koleji mezunudur. Cemal Paşa’nın teşvikiyle çeşitli okullar açmak ve bu okullardaki eğitim sistemini kurmak için Suriye’ye giden ablası Halide Edib’e eşlik ederek, bir süre Suriye’de bulunmuştur (Çalışlar, 2011). İstanbul’a döndükten sonra çeşitli okullarda İngilizce öğretmenliği yapmış ve çeviri eserler yayınlamıştır. Boyar soyadını, ressam Ali Sami Boyar ile 1922 yılında yaptığı evlilikle almıştır. 1966 yılında vefat etmiştir (Tutumlu, 2020).

Belkıs Sami, *Aşkımı Öldürdüm* isimli tefrika romanı haricinde daha çok çevirmen kimliği ile eser vermiştir. Çevirileri arasında Louisa M. Alcott’ın *Little Women* eserinin *Küçük Kadınlar* isimli çevirisi (1925/1931) ve bu kitabın devamı niteliğinde olan *Good Wives* kitabının *İyi Zevceler* (1930) isimli çevirisi ve Robert Michael Ballantyne’nin *The Coral Island* kitabının *Mercan Adası: Cenubi Bahr-i Muhit-i Kebir’de Bir Sergüzeşt* (1927) isimli çevirisi yer alır. Ayrıca, Edward Garnett’in *Tolstoy: His Life and Writings* isimli eserinden yaptığı çeviri *Tolstoy: Hayatı ve Eserleri* (1939) ismiyle yayınlanmış ve William Shakespeare’in *Henry VIII* isimli eserinin çevirisi de 1947 yılında aynı isimle basılmıştır.

Bunların dışında, Belkıs Sami, doğu ülkeleri ve özellikle de Mısır’da misyonerlik faaliyetleri ile bilinen (Porter, 2004), Amerikalı yazar William Henry Temple Gairdner’in bazı kitaplarını çevirerek İstanbul’da Amerikan Misyoner Heyeti aracılığı ile yayınlamıştır. Gairdner’in dini öğeler üzerine kurulu olan ve

Belkıs Sami tarafından çevrilen kitapları, *İlk Fısıh Bayramı Gecesi: Bir perde, Üç Sahne Temaşa* (1923), *Hazret-i Yusuf: Çoban, Köle, Hükümdar: Tevrat'dan bir faci'a-i ihtirâs* (1923), *Son Fısıh Bayramı Gecesi: Bir perde* (1923), *Şam Yolunda: Zalim Bir Düşman Nasıl Muttaki Bir Havari Oldu* (1924) isimli kitaplardır.

Belkıs Sami ayrıca, Türkiye'deki Amerikan Misyoner Heyeti kurumunda uzun yıllar eğitmen olarak çalışmış olan ve bu kurumun yayın kurulunda çocuk kitaplarının yayınlanmasından da sorumlu olan Dorothy Blatter'ın yazdığı bir kitabın çevirisini yapmış ve bu kitap Amerikan Bord Neşriyat Dairesi tarafından *Alnının yazısı* (1956) ismiyle yayınlanmıştır (Southern Mississippi University Library Collection, 2013). Kitabın kapağında “Genç Kızlar için Faydalı Bir Roman” ibaresi altında Belkıs Boyar ve Dorothy Blatter'in isimleri bir arada yer almaktadır. Kitabın İngilizce baskısı daha sonra 1961 yılında *Cap and Candle* başlığı ile Westminster Press tarafından Dorothy Blatter yazar ismi ile yayınlanmıştır.

Belkıs Sami'nin bu tür yapıtların çevirmenliğini üstlenmesi, Amerikan Koleji yıllarından itibaren Amerika ile kurdukları kültürel ilişkilerin hem kendisi hem de ablası Halide Edib üzerinde oldukça etkili olduğunu göstermektedir. Hatta bu kültürel yakınlık, ablası Halide Edib'in işgal yıllarında Amerikan mandasını savunmakla suçlanmasına dahi sebep olmuştur (Çalışlar, 2011; Kürük, 2019).

3. Çeviri Eser Olarak *Küçük Kadınlar*'da (1931) Modern Kadın Kimliğinin Yansımaları

Küçük Kadınlar kitabının Belkıs Sami tarafından yapılan ilk Türkçe çevirisinin çeviri eser olarak incelenmesi bağlamında öncelikle orijinal kitabın yazarı Louisa Alcott ve kitapla ilgili bilgiler verilecektir. Daha sonraki bölümlerde incelemeye dayanak oluşturan teorik ve metodolojik çerçeve betimlenecek ve kadın kimliğinin temsillerine dair analizler, metindeki söylem odaklı ve kitaptaki metin dışı öğelerin (paratextual elements) analizi şeklinde iki ana başlıkta yürütülecektir.

3.1. Louisa Alcott

Amerikan edebiyatının en bilinen eserlerinden biri olan *Küçük Kadınlar* kitabının yazarı Louisa May Alcott, 1832 yılında Bronson ve Abigail (Abba)

Alcott'un kızı olarak Pennsylvania'da doğmuştur. On dokuzuncu yüzyılda Amerika'da etkili olan Transandantalist hareketin içinde aktif olarak bulunan anne ve babası, Louisa Alcott üzerinde oldukça etkili olmuştur. Hareketin önde gelen isimlerinden Ralph Waldo Emerson, Henry David Thoreau ve Nathaniel Hawthorne, Alcott ailesine her zaman yakın olmuşlar ve Louisa Alcott, bu çevre içerisinde yetişmiştir (Alton, 2001).

Transandantalist hareket, 'birey' olarak kendini gerçekleştirebilmenin, kendi kendine yetebilmenin ve kişisel özgürlüğün önemine dikkat çeken ve toplumsal sorunların, materyalist bakış açısından ve yanlış eğitimden kaynaklandığına inanan bir düşünce sistemine dayanıyordu. Toplum, ancak iyi bir eğitimle ve kendine uygun işi yaparak kendini gerçekleştirebilmiş bireylerin varlığıyla bir bütün oluşturabilirdi. Bu idealler çerçevesinde, Louisa Alcott'un hem annesi hem de babası, aile içerisinde çocuklarına sevgiye dayalı iyi bir aile ortamı sunmaya ve onların eğitimine özen göstermeye çalışmıştır. Her ikisi de eğitimde ve toplumda bireye dayalı reformları savunan idealistlerdir ve bu idealleri de kendi yaşamlarında uygulamaya çalışmışlardır (Strickland, 1985). Bu sayede, Louisa Alcott, küçük yaşlardan itibaren entelektüel bir ortamda yetişmiş, kitap okumaya karşı büyük bir ilgi göstermiş ve yazma becerilerini geliştirmiştir.

Louisa Alcott'un yazar olarak hayatına etki eden bir başka konu, kölelik konusunda yaşanan anlaşmazlık nedeniyle çıkan Amerikan İç Savaşı'dır. Alcott, bu konuda kölelik karşıtı bir tutum almıştır ve babası da kölelik karşıtı hareketin (abolitionist movement) ilk temsilcilerindendir. Sadece teorik olarak savunmakla kalmamış, Louisa Alcott, İç savaş yıllarında da aktif olarak hemşirelik yapmıştır. Bu deneyim ve savaş teması, *Küçük Kadınlar* romanı ve *Çalışma: Bir Deneyim Hikâyesi* isimli eserlerinde gözlemlenebilir (Maibor, 2005).

On dokuzuncu yüzyılın sonlarında ortaya çıkan hem kölelik karşıtı harekette, hem de iç savaş sırasında kadınlar, toplumsal hayatta yer alma ve topluma katkıda bulunma fırsatına sahip olmuşlardır. Toplumsal hareketlerde yer almalarının yanı sıra, kadınlar, savaş koşullarında ve savaş sonrasındaki dönemde, birçok alanda

çalışma fırsatı da bulmuşlardır. Louisa Alcott, savaşın kendisine sunduğu fırsatları coşkuyla değerlendiren kadınlardan biriydi. Bu durum, kadınların kişisel gelişiminde ‘çalışmanın’ önemi hakkındaki düşüncelerini ve yazılarını derinden etkilemiştir. Kadınların çalışma hayatına katılması, *Küçük Kadınlar* da dâhil olmak üzere birçok romanında önemli bir yer tutmuştur. Dolayısıyla, kadınların çalışma hayatına atılması ve bu alandaki deneyimleri, Alcott’un eserlerindeki önemli temalardan biridir.

Savaşlar ve üretim araçlarındaki değişim nedeniyle kadınların ev dışında ücretli olarak çalışması, Alcott’un yaşadığı dönemde yeni kabul gören bir olgudur. Louisa Alcott da kendi kişisel yaşamında birçok işte çalışarak ailesinin geçimine katkıda bulunmuştur. Babasının devamlı bir gelirin olmaması nedeniyle hem kendisi hem de annesi ve kız kardeşleri çalışmak zorunda kalmışlardır. Bu deneyimler ve özellikle de para kazanmak için yayın evlerine ve çeşitli dergilere eserler göndermesi, *Küçük Kadınlar* kitabındaki karakterlerde izlerini gösterir. Kitapta, kız kardeşlerin çalışmak zorunda olması ve yazar olmak isteyen Jo karakterinin gelişimi, bu biyografik izleri barındırır.

Alcott’un yaşamını sürdürdüğü on dokuzuncu yüzyıl sonları, birinci dalga kadın hareketinin de özellikle Avrupa ve Amerika’da etkili olduğu yıllardır. Oy hakkı üzerine yoğunlaşan bu hareketin Osmanlı toplumunda da aynı dönemde etkili olduğundan çalışmanın önceki bölümlerinde bahsedilmişti. Louisa Alcott ve ailesi, kölelik karşıtı harekette yer almalarının yanı sıra, kadınların oy hakkı mücadelelerine de aktif olarak destek vermiştir. Louisa Alcott, Concord bölgesinde oy vermek için kayıt olan ilk kadındır (Reisen, 2009). Aynı bölgede şartları uygun olan yüz kadar kadın bulunmasına rağmen, Alcott ile birlikte sadece yedi kadının kayıt yaptırmış olması, oy hakkı gibi temel bir konunun bile kadınlar açısından uzun mücadeleler sonucu elde edilmiş olduğunu göstermesi bakımından düşündürücüdür.

Bu sosyal-düşünsel ortam içerisinde eser vermiş olan Louisa Alcott, farklı edebi türlerle ilgili olmasına rağmen, özellikle çocuk kitapları yazarı olarak bilinir. Üretken bir yazar olarak çoğunlukla kendi ismi ile ancak kimi zaman da anonim

olarak ya da takma isimle, çok farklı türlerde eserleri bulunmaktadır. Dedektif romanlarından, sansasyon kurgu romana ve gerilim türüne ve aynı zamanda *pulp fiction* olarak adlandırılan ilgi çekici hikayelere kadar ürünleri bulunan çok yönlü bir yazardır (Reisen, 2009; Sneller, 2013). Alcott, aynı zamanda, kadınların yaşadığı sorunlar başta olmak üzere eğitim gibi çeşitli konularda düşünce yazıları da kaleme almıştır. Bu tür konulardaki fikirlerini yine romanlarındaki karakterler üzerinden yansıtmıştır. Çocuk edebiyatında eser vermeye başlamasının asıl nedeni ise sürekli ekonomik zorluklar yaşayan ailesine destek olmaktır ancak en büyük eserlerini de bu alanda vermiştir. 1888 yılında Boston’da vefat eden yazarın aynı zamanda şiirleri de bulunmaktadır.

3.2. *Little Women* (1868)/*Küçük Kadınlar*(1931)

Louisa Alcott’un kuşkusuz en bilinen eseri *Little Women* (1868) isimli gençlik romanıdır (Alton, 2001). Türkçe’ye ilk kez Belkıs Sami tarafından 1925 yılında çevrilmiş olan roman Samuel Harutyunyan Matbaası tarafından basılmıştır. Belkıs Sami’nin bu çevirisi, harf inkılabından sonra Latin alfabesi ile 1931 yılında Muhit Neşriyat Şirketi, Selâmet Matbaası tarafından tekrar yayınlanmıştır.

Orijinal roman, 1868 yılında Amerika’da ilk defa yayınlanmasının ardından 1880’de bazı metinsel değişiklikler, kullanılan kelimeler ve noktalama işaretlerine ilişkin bazı düzeltmeler ile Roberts Brothers isimli aynı yayınevi tarafından yeniden yayınlanmıştır. 1880’de yayınlanan yeni baskısındaki bir başka değişiklik, kitaptaki resimlerdir. Kitabın ilk yayınlanan baskısındaki resimlemeler, Louisa Alcott’un sanat eğitimi almakta olan kardeşi, May Alcott tarafından yapılmıştır ve bunlar, kitap resimleme açısından profesyonel resimler değildir (Alton, 2001). 1880’deki baskısında ise Frank Merrill tarafından, metne uygun yapılmış, yaklaşık iki yüz resim bulunmaktadır. Bu çalışma kapsamında, metin düzeyinde yapılan incelemeler neticesinde, Belkıs Sami tarafından yapılan çevirinin, metin bakımından orijinal kitabın 1868 yılında yayınlanan ilk versiyonuna dayandığı tespit edilmiştir.

Küçük Kadınlar kitabı dört kız kardeş ve annelerinden oluşan March ailesinin hikâyesini anlatmaktadır. Amerikan İç Savaşı’nın olduğu yıllarda geçen

hikâyede baba savaştadır. Romandaki kız kardeşler, Louisa Alcott'un kız kardeşleri olan Anna (1831), Lizzie (1835) ve daha sonra 1863'te ikinci isim olarak May ismini alan Abby'den (1840) esinlenmiştir. Kız kardeşlerden Jo ise Louisa Alcott'un kendisinden izler taşır. Farklı karakterlerdeki kız kardeşler, iç savaş yıllarında babalarının yokluğunda hayatta kalma mücadelesi vermekte ve içinde bulundukları toplumsal koşullar altında çocukluk ve genç kızlık dönemlerini geçirmektedirler. Yazıldığı dönemdeki koşulları, kadınların yaşamlarını ve onları çevreleyen toplumsal normları yansıtan roman, özellikle anne modeli ile bir kadınlık olgusu yaratmakta ancak aynı zamanda Jo karakterinin toplumsal beklentilerle uyumsuzluğu ile de kadınların yaşadığı ikilemleri ortaya koymaktadır.

Küçük Kadınlar, 1868 yılında yayınlanmasının ardından büyük bir başarı kazanmış ve hemen ardından 1869'da March kardeşlerin hayatının devamı niteliğinde olan *Good Wives* isimli devam romanı yayınlanmıştır. Bu ikinci kitap da Belkıs Sami tarafından Türkçeye çevrilmiş ve *İyi Zevceler* ismi ile 1930 yılında Muhit Neşriyat, Selamet Matbaası tarafından basılmıştır.

Yayınlandığı ilk yıldan günümüze kadar popülerliğini korumuş olan roman, birçok dile çevrilmiş ve çocuk klasikleri arasında yerini almıştır. Kitabın gördüğü ilgi nedeniyle birçok film ve dizi adaptasyonları, tiyatro oyunları, müzikaller, video oyunları, oyuncaklar yapılmış ve kitabın etkisi edebiyatın ötesinde, sanatın farklı ifade biçimlerinde de görülmüştür. Roman, yazıldığı zamanının sosyo-kültürel yapısını açık bir şekilde yansıtmayla beraber, zamanını aşan bir etkiye sahip olmuştur.

3.3. *Küçük Kadınlar* (1931) Kitabının Çeviri Eser Olarak Kadın Kimliğinin İnşası Açısından İncelenmesi

Çalışmanın bu bölümünde Louisa Alcott tarafından yazılmış olan *Little Women* (1868) kitabının Belkıs Sami tarafından yapılan ve *Küçük Kadınlar* adıyla 1931 yılında Latin alfabesi ile yayınlanan Türkçe çevirisi, kadın kimliğinin inşası açısından betimleyici çeviri modeli çerçevesinde incelenecektir. Aşağıdaki bölümde öncelikle bu incelemeye temel oluşturan metodolojik çerçeve ele alınmıştır.

3.3.1. Araştırmanın Metodolojik Çerçevesi

Araştırma kapsamında incelenen *Küçük Kadınlar* çevirisine yönelik analizler, metodolojik olarak, Toury'nin betimleyici çeviri araştırmaları modeli (descriptive translation studies) ve Gerard Genette'nin 'yan metinsel ögeler' (paratext) kavramına göre yürütülmüştür.

Betimleyici çeviri araştırmaları modeli, çevirilerin kaynak metinle yapısal eşdeğerliliğinden çok, hedef kültürdeki etkilerine ya da işlevlerine odaklanan ve çeviriye kendi başına erek kültürün bir olgusu olarak inceleyen çeviribilim yaklaşımıdır. Bu tür betimleyici çeviri araştırmaları, Toury'nin (1995) belirttiği üzere, çevirileri, erek kültürün bir parçası olarak kabul eder ve çevirilerin işlevleri ve pozisyonları, erek kültür içerisinde belirlenir. Bu nedenle, betimleyici çeviri araştırmaları, metodolojik olarak erek-odaklı (target-oriented) yaklaşımlardır. Betimleyici çeviri araştırmaları, çevirinin ne olduğu, ne yaptığı ve bunların bağlamsal nedenlerini ortaya koymayı hedefler.

İlk olarak 1972 yılında Holmes tarafından geliştirilen çeviribilim çalışmalarına dair yöntemsel sınıflandırmada bahsedilen 'işlev-odaklı', 'süreç-odaklı' ve 'ürün-odaklı' betimleyici çeviri araştırmaları, daha sonra Toury (1995) tarafından geliştirilmiş ve 'betimleyici çeviri araştırmaları' başlığı altında metodolojik olarak tanımlanmıştır. Toury'e (1995) göre "hiçbir çeviri, ortaya çıktığı bağlamdan bağımsız incelenmemelidir" (p.22). Çeviriler, kültürel ürünlerdir ve bu nedenle erek kültür içerisinde kültürel bir yer işgal eder. Dolayısıyla, işlev, süreç ve ürün birbirine karşılıklı olarak bağımlıdır ve bunlar, erek kültürün dinamiklerine ve normlarına göre incelenmelidir.

Bu metodolojik çerçeveden hareketle, kadın kimliğinin yansımaları açısından bu çalışmada ele alınan çevirinin metinsel ve yan metinsel incelemeleri, Toury'nin erek-odaklı bu çeviribilim yaklaşımına göre yürütülmüştür. Buna ek olarak, yan metinsel ögelerin incelenmesinde Gerard Genette'nin "paratext" kavramı kullanılmıştır.

Genette'ye (1987/1997) göre, bir metnin, okuyucuya bir yayın olarak sunulmasında yayıncılık dünyası, metnin kendi evreni ve okuyucu arasında köprüler oluşturan 'eşikler' vardır. Bu eşikler, metnin okuyucu tarafından alımlanmasını, anlamlandırılmasını çeşitli boyutlarda etkileyen ve metnin bir ürün olarak sunulmasını sağlayan unsurlardır. Bu unsurlar, metni çevreleyen ve onu genişleten ögeler olması itibarı ile metnin anlam dizgesinin oluşturulmasında metne eşlik eder. Kapsam ve görünüm açısından çeşitlilik gösteren bu ögeler, eserin yan metin (paratext) uzamını oluşturur.

Yan metinsel unsurlar, Genette'nin (1987/1997) *Paratexts: Thresholds of Interpretation* isimli eserinde tanımladığı şekliyle 'metin çevresi unsurlar' (peritext) ve 'metnin yayın sınırlarının dışında kalan unsurlar' (epitext) olarak metne iki türlü eşlik ederler. Temel olarak metin çevresi unsurların kapsamı, kapak tasarımı, metin formatı, başlık, künye sayfasındaki bilgiler, ithaf yazıları, bölüm başlıkları, önsözler, epigraf, notlar, dipnotlar, ekler, arka kapak yazıları gibi ögelerden oluşur. Metinle ilgili ancak metnin yayın sınırlarının dışında yer alan unsurlar ise yazarla, çevirmenle ya da yayıncıyla yapılan röportajları, söyleşileri, yazar günlüklerini, değerlendirme yazılarını ve yorumları içerir. Bu çerçevede, araştırma kapsamında *Küçük Kadınlar* (1931) çeviri kitabının yan metinsel unsurları, metin çevresi unsurlar ile sınırlı olarak incelenmiştir.

İşlevsel olarak değerlendirildiğinde, yan metinsel unsurlar, eserin okuyucu tarafından algılanmasında oldukça yönlendiricidir. Bu, yazarın ya da çevirmenin önsözü gibi direkt bir yönlendirme olabileceği gibi yayın içerisinde yer alan resimlemeler gibi unsurlarla daha dolaylı bir biçimde de görülebilir. Nihayetinde, metin, bir yayın aracılığı ile okuyucuya sunulduğunda kültürel bir ürün haline gelir. Çeviri eserler de André Lefevere'nin (1992) tanımlaması ile bir 'yeniden yazım' biçimi olarak, hem metin düzeyinde hem de yan metinsel düzlemde orijinal esere erek kültürde yeni bir gerçeklik kazandırır. Bu gerçekliğin kültürel bir ürün olarak okuyuculara sunulmasında elbette ki yan metinsel unsurların büyük bir önemi vardır. Bu unsurların analizi, çevirinin erek kültürde sahip olduğu yerin belirlenmesi ve

kültürel bir ürün olarak içinde barındırdığı kodları ortaya koyabilmesi açısından kritik bir öneme sahiptir.

Bu metodolojik çerçeve içerisinde aşağıdaki bölümde *Küçük Kadınlar* kitabının 1931 yılında yayınlanan Türkçe çevirisinin, erek kültüre ait bir olgu olarak ve erek kültürün bağlamı içerisinde kadın söylemi açısından nasıl bir yer tuttuğu incelenmiştir. Kitap, gerek metinsel gerekse de yan metinsel öğeleriyle birlikte erek kültür içerisinde bir yeniden yazım (rewriting) ve yeniden sunum olgusu olarak ele alınmıştır.

3.3.2. *Küçük Kadınlar* (1931) Çeviri Metninin Kadın Kimliğinin Temsili Açısından Söylemsel Analizi

Betimleyici çeviri araştırmaları, çevirilerin erek kültür içerisindeki konumlarına odaklanırken, bu eserlerin kültürel olarak işlevlerini de ortaya koymaya çalışmıştır. Bu perspektifle yürütülmüş olan çalışmalarda, çeviri eserlerin kültürel kimliklerin oluşumu ve toplumsal inşa süreçlerinde nasıl roller üstlendiği ortaya konulmuştur. *Küçük Kadınlar* kitabının çeviri eser olarak ilk yayınlanma tarihi, yirminci yüzyılın başlarıdır. Erek kültür açısından birçok değişim ve dönüşümü barındıran on dokuzuncu yüzyıl sonu ve yirminci yüzyılın başlarına dair yapılan araştırmalar, çeviri eserlerin kültürel inşa süreçlerinde kritik işlevlere sahip olduğunu göstermiştir. Örneğin, Berk'in (2006) yaptığı araştırmada, "Türk toplumunun modernleşmesinde Batı edebiyatlarından yapılan çevirilerin temel araç olarak kullanıldığı ve bu süreçte kültürel politikaların önemli bir rol oynadığı" ifade edilmektedir (s.2). Tahir-Gürçağlar (2008) ise "1920'lerden 1950'lere kadar uzanan çeviri faaliyetlerine ilişkin tarihsel çalışmaların, devlet yetkilileri, yazarlar, çevirmenler ve Çeviri Bürosu tarafından sunulan normlar çerçevesinde faaliyet gösteren, merkezi olarak kontrol edilen ve merkezi olarak tanımlanan bir alanı gösterdiğini" belirtmektedir (s.38).

Çeviri eserlerin toplumsal dönüşümlerde kritik bir rol oynadığı böylesi bir dönemde *Küçük Kadınlar* çeviri romanının, erek kültürde değişim içerisinde bulunan kadın imgesi ile ne yönlerden uyumlu olduğu öncelikli olarak metnin söylemsel

analizi ile incelenebilir. Sancar’a göre (2012) “erken dönem Osmanlı-Türk modernleşmesinin aktörleri olan, sayıları haliyle çok az olan okur-yazar nüfus içinde bir tür ‘hayallerin ortaklaştırılması’ için yazarak, konuşarak, tartışarak şekillenen zihniyet dünyalarını anlamak için dönemin yazılı verilerine bakabiliriz”. Bir başka deyişle, “modernliğin zihinden zihine akan iletişim araçları olan romanları, gazeteleri ve kitapları, yazma-okuma ile şekillenen yeni bir toplum tahayyülünün insanların zihinlerinde dışa vurmuş parçaları olarak ele alabiliriz” (Sancar, 2012, s.83). Bir yeniden yazım biçimi olarak çeviri eserleri de bu nitelikteki iletişim araçlarının parçası olmaları itibarı ile bu toplumsal tahayyülün yansımaları açısından inceleyebiliriz. Bu doğrultuda, aşağıdaki analizlerde *Küçük Kadınlar* çeviri eserinde, Türk modernleşmesi sürecindeki kadın kimliğinin izleri ve erek kültürde hâkim kadın ideali açısından eserin ne tür bir yer tuttuğu araştırılmıştır.

Kadın kimliğinin inşası açısından bakıldığında, romanın özellikle kadınların çalışma hayatına katılması ile ilgili önemli bir vurgusu olduğu görülmektedir. Bu tema, romanın tümüne hâkim olan temel nitelikte bir temadır. Hem orijinal romanın yayınlandığı kaynak kültürde, hem de çeviri eserin yayınlandığı erek kültürde kadınlar, savaş koşullarında ücretli çalışma hayatına her zamankinden daha fazla katılma fırsatını bulmuştur. Bu koşullar altında ücretli kadın emeğine daha fazla ihtiyaç duyulmuş ve bu, çeşitli politikalarla teşvik edilmiştir.

Maibor’un (2005) belirttiği üzere Louisa Alcott eserlerinde, emeğin bireyin gelişimi açısından faydalarına değinmekte ve kadınların, genç erkeklerin teşvik edildiği bağımsızlığa, eğitime ve başarı duygusuna çalışma yoluyla ulaşabileceklerini belirtmektedir. *Küçük Kadınlar* kitabında da aynı vurgu tekrarlanan bir şekilde görülür. Ana karakterler olan dört kız kardeşten yaşı büyük olan ikisi ve anneleri, ev dışında ücretli olarak çalışmakta ve çalışmanın faydalarına dair yaklaşım, kitaptaki söylemlere yansımaktadır. Aşağıda kaynak metin (KM) ve erek metin (EM) söyleminden verilen örnek, kitapta dört kız kardeşin rol model olarak aldıkları annelerinin onlara çalışma konusundaki tavsiyelerini özetler niteliktedir:

KM: “*Work is wholesome, and there is plenty for every one; it keeps us from ennui and mischief, is good for health and spirits, and gives us a sense of power and independence better than money or fashion.*” (Alcott, 1868/2001, s.150)

EM: “*Çalışmak sıhîdîr, ve herkes için yapacak çok şey vardır; bizi can sıkıntısından, fenalıktan siyanet eder, sıhhatimize, ruhumuza faydası olur, ve bize para ve süsten ziyade kudret ve istiklâl hissi verir.*” (Alcott, 1931/ Belkıs Sami (çev.), s. 193)

Yukarıdaki alıntıda, anne modeli, kızlarını çalışma konusunda teşvik etmekte ve bu konuda şikâyet etmekten ziyade çalıştıkları için şükretmelerini öğütlemektedir. Kitap boyunca annenin bu tutumunu sürdürdüğü ve yoksul olsalar da var olan koşulları için şükretmelerini tavsiye ettiği görülür. Savaş nedeniyle, Meg ve Jo, henüz 15-16 yaşlarında olmalarına rağmen çalışmaktadır. Kimi durumlarda çalışmaktan şikâyet ettiklerinde ise, mutlaka bu şikâyeti yersiz çıkaracak bir söylem ile var olan koşulların kabulü ve şükür duygusuna yönelik bir yaklaşım öğütlenmektedir. Anne modeli, kimi zaman anlattığı bir masal, bir konuşma, bir tavsiye yoluyla genç kızlara çalışma ve şükür duygularını aşlamaktadır. Kitap boyunca çalışmanın yararına yapılan vurgu, kitapta yer alan şiirlerde, genç kızların evdeki oyunlarında ve karakterlerin söylemlerinde kendini tekrar eden bir tema olarak görülmektedir:

KM: “*I am glad a task to me is given,
To labor at day by day;
For it brings me health, and strength, and hope,
And I cheerfully learn to say,—
'Head you may think, Heart you may feel,
But Hand you shall work alway!’*”

(Alcott, 1868/2001, s.197)

EM: “*Benim de bir işim var, boş kalırsam felâket,
Çalışmak uğraşmak değil mi insan için selâmet?*”

*Evet, uğraşmak, didişmek, kuvvetle sıhhat veren,
Yine o kudret değil mi şu hak yolun öğreten?
Baş düşünmek, göz görmek, kalp de duymak içinde,
El çalışmak, hiç durmamak, hep işlemek içindir”*

(Alcott, 1931/ Belkıs Sami (çev.), s. 290)

Küçük Kadınlar çeviri eserindeki kadın kimliği temsilleri, erkek kültür içerisinde dönemsel olarak egemen olan normlar ve beklentiler açısından değerlendirildiğinde, yukarıdaki söylemin, erkek kültürün kadınların çalışma hayatına katılımını teşvik eden politikaları ile oldukça uyumlu olduğu görülmektedir. On dokuzuncu yüzyıl sonunda oluşmaya başlayan yeni ekonomik düzenin, genç Cumhuriyet dönemi içerisinde inşasına devam edilmiş ve yeni üretim ilişkileri güçlendirilmiştir. Osmanlı toplumu, son dönemlerine kadar temel olarak bir tarım toplumuydu ve ekonomik ilişkileri belirleyen üretim biçimi tarımdı. Bu noktada, Cumhuriyet döneminden önce kadınların çalışmadığı gibi bir ifade ise gerçeklikten uzak bir ifade olacaktır. Kadınların çoğu, Osmanlı devletinde tüm gün tarlada ya da küçük bir oranda da olsa sanayide işçi olarak çalışıyor ve aynı zamanda evde ev işlerinden de sorumlu oluyordu. Ayrıca, dokuma, el sanatları gibi çeşitli iş kollarında evden üretim yaptıkları ya da küçük ticari faaliyetlerde bulundukları da biliniyordu (Karakulak, 2024). Burada kadınların çalışma hayatına katılması ile kast edilen, onların ev dışında ücretli iş gücüne katılımıdır. Makal’ın (2010) belirttiği üzere, “19. yüzyıl sonlarından itibaren kadın önce atölyelerde, sonra da fabrika niteliğindeki kuruluşlarda ücretli çalışma yaşamının içine çekiliyor. Bu oluşum üzerinde, savaşlar nedeniyle azalan erkek işgücünün ikame edilmesi gerekliliği belirleyici oluyordu” (s.13).

Kadınların kitlesel bir biçimde çalışma hayatına girmelerinde hem *Küçük Kadınlar* kitabının yazıldığı dönemde Amerika’da hem Avrupa’da hem de Türkiye’de savaşlar kritik rol oynamıştır. Romandaki iki kardeşin ve anne karakterinin ev dışında çalışmasının temel nedeni babanın savaşta olmasıdır. Erkek kültürün dinamikleri açısından bakıldığında 1. Dünya Savaşı ve Kurtuluş Savaşı

sırasında erkeklerin cepheye gitmeleri üzerine, kadın emeğine büyük ihtiyaç duyulmuştur. Savaşın ardından da kadın emeğine duyulan ihtiyaç devam etmiş ve Cumhuriyetin ilanından sonra da bu durum teşvik edilmiştir. Erken modernleşme sürecinin ortaya koyduğu kadın modeli, hem dışarıda bir meslek sahibi olan, hem de ev işlerini yürüten ve çocukların iyi bir aile eğitimi ile yetişmesini sağlayan bir kadın modeliydi. Bu açıdan toplum, kadın ve erkek birlik içerisinde, yeni bir toplumsal inşa sürecinin parçaları olarak görülmüştür. Dönemin hâkim düşüncesi, milleti, beraber uyum içinde çalışan farklı meslek gruplarına ait bireylerin oluşturduğu bir birlik olarak tasarlamaktaydı. Dolayısıyla, “kadınlar nüfusun yarısını oluşturuyor ve milletin erkek bireylerinin dengi sayılıyorlardı. Bu fikirler, cins gruplarını bütünü çalışmasında tamamlayıcı unsurlar sayan işlevsel bir perspektifi yansıtmaktadır” (Durakbaşı, 2000, s.123).

Erken dönem modernleşme sürecinde kadın kimliğini oluşturan bir başka unsur da kadının aile içerisindeki değişen rolleri ve evlilik usulleridir. *Küçük Kadınlar* çeviri eseri bu açıdan incelendiğine öncelikli olarak, anne ve baba karakterlerinin, kız çocuklarının erken bir yaşta evlenmelerini tasvip etmedikleri görülür:

KM: “*Meg is only seventeen, and it will be some years before John can make a home for her. Your father and I have agreed that she shall not bind herself in any way, nor be married, before twenty. If she and John love one another, they can wait, and test the love by doing so.*” (Alcott, 1868/2001, s.225)

EM: “*Meg, henüz on yedi yaşında, Con da bir seneden evel ona yuvasını hazırlıyamaz. Babanla karar verdik hiç bir suretle bağlanmasına ve yirmi yaşından evel evlenmesine razı değiliz. Eğer Conla birbirlerini severlerse bekleyebilirler, hem aşklarını tecrübe etmiş olurlar.*” (Alcott, 1931/ Belkıs Sami (çev.), s.344)

Yukarıdaki alıntıda görüldüğü üzere kız kardeşlerden en büyüğü olan Meg, komşuları Laurie’nin öğretmeni olan John Brooke ile evlilik aşamasındadır ve annesi, Meg on yedi yaşında olduğu için beklemesi gerektiğini düşünmektedir.

Kızları için düşündükleri ideal evlenme yaşı yirmidir. Aynı zamanda bir başka diyalogda da anne karakteri, kızların evlenmelerinin bir zorunluluk olmadığından, bedbaht bir eş olmaksızın evlenmemenin daha iyi olacağından bahseder (Alcott, 1931/ Belkıs Sami (çev.), s.175).

Kitapta anne karakteri söylemleri ile kızlara model olmakta ve tavsiyelerde bulunmaktadır. Evlilik konusunda bir zorunluluk olmadığı ve her durumda kızları ile iftihar ettiğini ve sevgiye dayalı bir aile modelini desteklediğini ifade etmektedir:

KM: *"I know, by experience, how much genuine happiness can be had in a plain little house, where the daily bread is earned, and some privations give sweetness to the few pleasures; I am content to see Meg begin humbly, for, if I am not mistaken, she will be rich in the possession of a good man's heart, and that is better than a fortune."* (Alcott, 1868/2001, s. 226)

EM: *"Tecrübe ile biliyorum, küçük sade bir ev, ne hakikî bir saadet, her gün kazanılan ekmek hatta bazı mahrumiyetler ara sıra gelen bir iki zevke ne kadar tatlılık verir. Meg'in böyle mütevazı bir talibi olduğuna memnunum; çünkü yanılmıyorsam iyi bir adamın kalbini kazanmakla zengin olacak. Bu, maddî servetten daha iyidir."* (Alcott, 1931/ Belkıs Sami (çev.), s.345)

Annenin söylemlerine ek olarak, maddi gerekçelerden çok sevgiye dayalı bir aile kurma konusundaki söylem, Meg tarafından da yinelenen bir şekilde dile getirilmiştir. Meg'in evlenmek istediği John Brooke, varlıklı ya da aristokrat biri değildir. Yeni gelişmekte olan ekonomik düzende orta sınıf olarak tabir edilen, maaşlı bir öğretmendir. Bu durum, daha geleneksel bakış açısını yansıtan teyzesi tarafından eleştirilir. Teyzesine göre Meg, zengin olan ya da zengin akrabaları olan birisi ile evlenmelidir. Meg, teyzesine şu şekilde yanıt verir:

KM: *"I couldn't do better if I waited half my life! John is good and wise; he's got heaps of talent; he's willing to work, and sure to get on, he's so energetic and brave. Everyone likes and respects him, and I'm proud to think*

he cares for me, though I'm so poor, and young, and silly,' said Meg." (Alcott, 1868/2001, s. 251)

EM: *"Bütün hayatımda beklesem daha iyisini bulamazdım. Con iyi ve akıllıdır. Birçok şeye istidadı var, çalışmak istiyor, o kadar cesur ve faal ki sebat edeceğine hiç şüphe yok. Herkes onu seviyor ve hürmet ediyor. Ben de fakir, genç budalanın biriyim. Beni sevmesile iftihar ederim."* (Alcott, 1931/ Belkıs Sami (çev.), s.391)

Romanda evliliğe dair yer alan bu söylem, özellikle on dokuzuncu yüzyılın başında değişmeye başlayan ekonomik ilişkilerle birlikte ortaya çıkan sınıflar, meslekler, ev ve iş arasındaki mekânsal ayrımın keskinleşmesi ve çekirdek aile yapısını destekleyen dönüşümlerin getirdiği evlilik ve aile kurumuna dair yeni bir bakış açısının yansımasıydı. Bu bakış açısına göre evlilikler, statü ya da maddi dayanaklarla değil, her iki tarafın sevgi ile bir araya gelmesi neticesinde yapılmalıydı. Sevgiye dayalı aile modeli, toplumsal işleyiş ve çocukların iyi yetiştirilmesi açısından önemliydi.

Erek kültürde bu söylemin yeni kadın kimliğinin kurgulanması açısından nereye tekabül ettiğini değerlendirdiğimizde, aile yapısında benzer bir dönüşümün erken dönem Türk modernleşmesi sürecinde de yaşandığını görürüz. Çakır'ın (1994) belirttiği üzere, "çekirdek aileye doğru gidiş 19. Yüzyılda hızla artmış, aile içindeki ilişkiler ve tutumlar değişmeye başlamıştır" (s.187). Bu değişimde üretim ilişkilerindeki değişimin yanı sıra reformcu kadın ve erkeklerin aile yaşamına dair talepleri de etkili olmuştur. Yeni toplumsal yapılanma içerisinde birçok reformcu erkek de eğitim ile üst ya da orta sınıf imkânlarına kavuşmaya çalışıyordu. Bir başka deyişle, "eğitimle elde edilen yetenekler, sınıf atlama gayretindeki yukarı doğru hareketli bu genç erkeklerin temel sermayesi sayılıyordu" (Durakbaşı, 2000, s. 130). Yeni imkânlara kavuşan bu eğitilmiş erkekler, yeni koşullarla uyumlu bir aile modelini kurgulamaya başlamıştı.

Dolayısıyla, erken dönem Türk modernleşmesi sürecinde hem reformcu erkekler hem de kadınlar, aile yaşamında bir modernleşme imkânını farklı

perspektiflerden sorgulamışlardır. Görücü usulü evliliklerden çok karşılıklı sevgiye dayalı evlilikler modern aile yapısının bir gereği olarak düşünülmüştür. 19.yüzyıl sonu ve 20.yüzyıl başlarındaki bazı romanlarda “Jön Türk kadrolarına yükselmeye çalışan birçok taşra kökenli genç kahramanın örnekleri görülür. Bu gençler genellikle Tanzimat paşalarının konaklarında paşa kızlarına öğretmenlik yaparlar ve romanlarda bu kızlarla aralarında doğan aşkların gerilimleri işlenir” (Durakbaşı, 2000, s. 129). Yine, dönemin birçok dergisinde de “reformcu erkekler aşka ve karşılıklı sevgiye dayalı modern bir aile tahayyülünün ilk ve en güzel örneklerini vermişlerdir” (Sancar, 2012, s. 88). Bu tahayyülün gerçekleştirilmesine dair reformlar, Cumhuriyet döneminde daha köklü bir biçimde hayata geçirilmiştir. Bu açılardan, *Küçük Kadınlar* çeviri kitabındaki evlilik ve aileye dair yaklaşım, erek kültür içerisinde arzulanan modern aile modeli ve yeni kadın kimliği ile uyumludur.

Kadın kimliğinin inşasında bir başka etmen, erken dönem modernleşme sürecindeki değişimlerle birlikte oluşan ahlak ve değerlerdir. Çeviri kitaptaki söyleminin erek kültürde değişen normlar ve beklentiler açısından nasıl bir yer tuttuğunu incelemek için öncelikle kitaptaki buna dair genel yaklaşımdan bahsedilebilir.

Küçük Kadınlar çeviri kitabında genel itibarı ile kadına çizilen ahlak anlayışı ve davranış biçimi, çekirdek ailenin devamlılığını sağlayan, çocuklarının iyi yetişmesi için onlara örnek olan fedakâr anne modelidir. Püriten bir ahlak anlayışının yansıması olarak ‘iyi ve iffetli’ davranış modeli içinde acı çekse ya da sinirlense bile bunu kontrol etmeyi başaran bir vakurluk öğütlenir:

KM: "Yours, mother? Why, you are never angry!" and, for the moment, Jo forgot remorse in surprise.

"I've been trying to cure it for forty years, and have only succeeded in controlling it. I am angry nearly every day of my life, Jo; but I have learned not to show it." (Alcott, 1868/2001, s.115)

EM: "Sizinki mi anne? Fakat nasıl olur? Siz hiç hiddetlenmiyorsunuz!" Co, hayret içinde kendi nedamet ve kederini unutmuştu.

“Kırk senedir onu ıslâha çalışıyorum fakat ancak idareye muvaffak oldum. Co, ben hemen hemen hayatımın her gününde hiddetlenirim. Fakat onu göstermememi öğrendim.” (Alcott, 1931/ Belkıs Sami (çev.), s. 140)

Kitaptaki Jo karakteri, geleneksel cinsiyet kalıplarının dışında, kadın imgesiyle özdeşleştirilen sakinlik, hanımefendilik, evcimenlik gibi özelliklerin tersine dışa dönük, cesur, klasik saç ya da hanımefendi kıyafetlerini ya da süslenmeyi sevmeyen, dans etmek yerine kitapları tercih eden keskin dilli ve bağımsız bir karakterdir. Yukarıdaki alıntıda duygularını bastırmaktansa olduğu gibi ifade ettiğini ve öfkesini kontrol edemediğini söylemektedir, ancak annesi, öfkelenirse de bunu göstermemesi gerektiğini ona öğütlemektedir.

Bunun yanında, kitapta geleneksel rolleri reddetmeden, okumaya, çalışmaya ve eğitime de önem veren, genç kızları, kendi yeteneklerini geliştirmek konusunda destekleyen, anlayışlı, çocuk terbiyesinde dayak ve cezadan yana olmayan modern bir anne modeli de görülmektedir. Dolayısıyla kitaptaki kadın modeli değerler anlamında gelenek ile modern arasında bir çizgidedir.

Erek kültürdeki kadınlara biçilen ahlaki normlar ve değerler konusundaki hâkim anlayış ile çeviri metindeki yukarıda örneklenen söylem karşılaştırıldığında yine büyük paralellikler görülecektir. Kitabın yayınlandığı yıllarda, modern kadın kimliğinin inşa edildiği toplumsal dönüşümler içerisinde kadına biçilen rol, yine modern ile geleneksel arasında bir ahlaki çizgidedir. Hem ev dışında ücretli emeğin bir parçası olarak hem de ev içerisindeki düzenin sürdürülmesi ile geleneksel rolleri bakımından modern kadın kimliği, fedakârlık, vatanperverlik ve saygınlık üzerine kuruludur. Türk modernleşmesinin bir sonucu olarak kamusal alanda daha belirgin roller üstlenen kadınların, saygınlıklarını koruyarak, toplumsal değerlerle uyumlu, ince bir hat üzerinde yeni bir kimlik oluşturmaları beklenmiştir. Kadioğlu’nun (1998) belirttiği üzere Cumhuriyet ideallerine uygun olarak “kamusal alanda daha görünür olmaları beklenen kadınlar, aynı zamanda ailenin sınırları içinde, yani eş ve anne olarak tanımlanıyorlardı. Kısacası, kadınlar hem modernliğin sözde imgeleri,

hem de eski toplumsal dokunun hızla çözülmesini frenleme sorumluluğunu yüklenmiş gelenek bekçileri olacaklardı” (s.94).

Hem çalışma hayatının saygın ferdi olma hem de aile içerisinde evcimen eş rolünü üstlenme durumu, *Küçük Kadınlar* kitabında betimlenen kadın karakterlerin çalışma hayatında yer alırken aynı zamanda Jo karakteri ile annesi arasında geçen diyaloglarda da görüldüğü gibi aile içerisinde evcimen tavırlarını sürdürmelerinde gözlemlenebilir. Şefkatli ve evcimen anne modeli, Jo karakterine, duygularını bastırmayı öğütlemekte, onu geleneksel kadın kimliğini benimsemesi için yönlendirmektedir. Dolayısıyla, kitapta kurgulanan kadın imgesi, bu açıdan erkek kültürdeki beklentilerle uyum içinde bir model oluşturmaktadır. Cumhuriyetin ilk yıllarında her ne kadar kadınlar toplumsal yaşama ve çalışma hayatına katılmaya teşvik edilseler de aynı zamanda evcil ve şefkatli bir kadın imajı da çizilmiştir. Sonuç itibarı ile “Cumhuriyet’in yeni kadınının ‘modern ancak mütevazı’, sorumlu, tutumlu ve şefkatli olması bekleniyordu” (Kadioğlu, 1998, s.95). Bu anlamda çeviri kitaptaki kadınlık imgesi ile erkek kültürdeki hâkim ideolojik kadın imgesi uyumludur.

Diğer yandan, çeviri kitapta sıkça vurgulanan milliyetçi duygular ve fedakârlık da yine erkek kültürdeki kadın kimliği ile örtüşmektedir. Erkeklerin savaşta olduğu koşullarda, geride kalan kadınların da vakur bir şekilde vatanları için fedakârlık yapması, aşağıdaki söylemde örnek bir şekilde ifadesini bulur:

KM: *"Yet you told him to go, mother, and didn't cry when he went, and never complain now, or seem as if you needed any help," said Jo, wondering.*

"I gave my best to the country I love, and kept my tears till he was gone. Why should I complain, when we both have merely done our duty, and will surely be the happier for it in the end?" (Alcott, 1868/2001, s.117)

EM: *Co hayretle: "Maamañih, ona git diyen sizdiniz, anne, giderken ağlamadınız, şimdi de asla şikâyet etmiyor ve yardıma muhtaç değilmişsiniz gibi görünüyorsunuz" dedi.*

“Sevgili vatanıma en kıymetli şeyimi verdim ve o gidinceye kadar gözyaşlarımı tuttum. Her ikimiz de vazifemizi yapmış ve sonunda mes'ut olacak iken ne için şikâyet edeyim?” (Alcott, 1931/ Belkis Sami (çev.), s.144)

Yukarıdaki alıntıda görüldüğü üzere vatanperverlik, fedakârlık ve çalışkanlık romandaki kadın figürlerinin en önemli ahlaki değerleridir. Kadınlardan özellikle savaş koşullarındaki kötü şartlar altında şikâyet etmeden fedakârca aile birliğini sağlaması beklenmektedir. Romandaki anne modeli bu fedakârlığı vakur bir söylemle ifade etmektedir. Bu söylemlere ek olarak çeviri kitaptaki vatanperver duygular ve fedakârlık hisleri o denlidir ki ihtiyaç anında Jo, saçlarını satmakta bir an tereddüt etmez.

Bunun yanında romanda genel anlamda kendinden çok başkaları için yaşama ve paylaşma da oldukça vurgulanan değerlerdir. Bu konuda kadınlardan fedakârlık ve dayanışma beklenmektedir. Kendileri zaten yoksul olan kızların kahvaltılarını aç kalma pahasına yandaki yoksul, bebekli aileye vermeleri ve yine de şikâyet etmemeleri bunun örneğidir. Kitapta görülen birçok ekonomik ve sosyal probleme herhangi bir toplumsal çözüm ya da itirazda bulunmak yerine koşulların kabulüne ve katlanılmasına yönelik bir söylem bulunmaktadır. Bu söylem ile kitaptaki kadınlar, her koşulda şükretmeye, problemlerine bireysel çözümler bulmaya ve zorluklara katlanmaya teşvik edilmektedir.

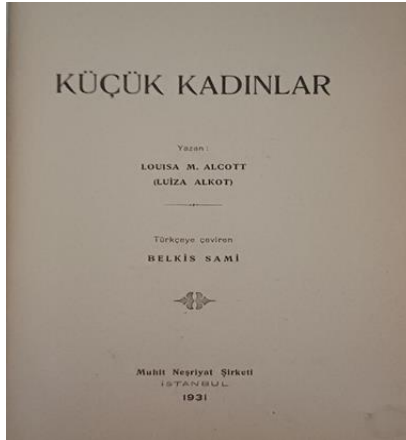
Bu söylemin çeviri kitabın yayınlandığı erek kültür içerisinde hâkim olan kadın kimliği ile ne denli örtüştüğüne bakıldığında, çevirinin bu kadın kimliğini destekleyici bir pozisyonda yer aldığı görülür. Kadioğlu'nun (1996) ifade ettiği gibi “Cumhuriyet kadınının en önemli özelliği fedakârlık olarak bilinir. Cumhuriyet kadını hep isimsiz kahraman olarak resmedilir... Kendisini ya ailesi için ya da vatani için feda eden bir sadakat, sabır ve iffet abidesidir o. Kendisi için bir şey istememesi onu daha da haysiyetli kılar” (s.14). Bir başka deyişle, savaş sonrası erken modernleşme dönemindeki kadın imgesi, ailevi, toplumsal ve milli sorumluluklarını bilen ve kendinden önce başkaları için yaşayan, fedakâr bir varlıktır (Berkday, 1998).

Dolayısıyla, çeviri kitaptaki söylem, erek kültürün kadın ideali ile bu açıdan da uyum gösterir.

3.3.3. *Küçük Kadınlar* (1931) Çeviri Kitabındaki Yan Metinsel Öğelerin Kadın Kimliğinin Temsili Açısından Analizi

Genette'ye (1987/1997) göre, metne eşlik eden yan metinsel öğeler, 'metin çevresi unsurları' (peritext) ve 'metnin yayın sınırlarının dışında kalan unsurlar' (epitext) olarak geniş bir yelpazede sunulur. Dolayısıyla, araştırma kapsamında çeviri eserin tüm yan metinsel öğelerini ele almak mümkün olmadığından, inceleme, metin çevresi unsurlardan kapak, önsöz ve resimler ile sınırlandırılmıştır.

Çeviri kitabın kapağı incelendiğinde, kitabın ismi büyük puntolarla verilmiş ve kapağın sade olarak herhangi bir resim kullanılmadan tasarlandığı görülmüştür. Kitabın başlığının altında yazarı, Louisa M. Alcott şeklinde orijinal ismi ile belirtilmiş ve aynı zamanda okunuşu da Luiza Alkot olarak parantez içinde belirtilmiştir. Kapak konusunda önemli olan nokta, çevirmenin isminin de hemen yazarın altında, kapakta yer almasıdır. Bu nokta, çeviri metnin erek kültürde bir çeviri metin olarak kabul edildiğini, bu şekilde sunulduğu gösterir ve bu, çevirmenin görünürlüğü açısından önemlidir. Çevirmenin bir kadın olarak kimliğinin kapakta yer alması, kadın kimliğinin temsili açısından da önemlidir. Resim 1'de görüldüğü gibi, kapakta yayınevinin ismi, yayın yeri ve yılı da yer almaktadır.

Resim 1. *Küçük Kadınlar*(1931) Kitap Kapağı

Kadın kimliğinin kurgulanması açısından yapılan incelemede, yan metinsel unsurlardan bir diğeri olan ‘önsöz’ büyük önem taşımaktadır. İncelenen çeviri metnin önsözü, çevirmen tarafından yazılmış ve bu durum, önsözün yazarı olarak ‘mütercim’ ifadesi ile önsözün sonunda belirtilmiştir. Tek sayfadan oluşan önsözde çevirmen Belkıs Sami, metinle ilgili okuyucuya genel bilgi vermekte ve metnin çevriliş amacını, kendisinin metne yaklaşımını ve metnin önemini okuyucuya aktararak okuyucu açısından direkt yönlendirici bir konum edinmektedir.

Önsözün ilk paragrafında çevirmen, kitabın popülerliğinden bahsetmiş ve önceki yıllarda yazılmasına rağmen, güncel dönemde de pek çok okuyucusu olduğunu belirtmiştir. Belkıs Sami’nin önsözdeki ifadesi ile *Küçük Kadınlar* kitabı, “Amerikada envai arasında halkın en ziyade rağbetini kazanmış bir hikâyedir. Mis Luiza Alkot onu birçok seneler evel yazmıştır. Fakat bu günkü karileri o gününden daha çoktur” (s.3). Bu sözlerin devamında da Belkıs Sami, kitabın çevirmeni olarak hedefini şu sözlerle ifade eder: “bilhassa gençler için yazılmış olan bu nezih hikâyeyi Türkiye gençlerine takdim etmekle müftehirim” (s.3).

Önsözdeki diğeri bir paragrafta ise Belkıs Sami, kitabın çevrilme amaçlarından bir tanesi olarak, kitaptaki aile hayatının, Amerikan yaşam tarzı ve aile hayatını yansıttığına değinir. Önsözdeki ifadeye göre kitap, “müthiş karışıklık devrinde yaşayan bir ailenin mes'ut hayatını tasvir eder ve bize güzel bir aile levhası tersim eder. Hiç kimse, saadet verebilecek saf ve ulvî tesirler kaynağı olan bir Amerikan aile hayatı ile yakından temas etmedikçe Amerikayı hakkile anlıyamaz” (s.3).

Bu sözler ile Belkıs Sami, kitaptaki aile hayatının okuyuculara bir model olarak sunulduğunu ifade eder. Yine önsözün devamında da kitabın, örnek aile yaşantısı açısından değerli olduğuna ve kitabı bu anlamda tavsiye ettiğine değinir. Belkıs Sami’ye göre “işte bu kitap bu aile hayatının en güzel bir numunesi ve gençlere olduğu kadar validelere de tavsiyeye şayandır, çünkü onda hiç tahakküm etmeden, izzeti nefislerine dokunmadan çocuklarını idare etmediği, onlara kendini sevdirmeyi bilen bir anne numunesi vardır” (s.3). Bu sözlerden de anlaşılacağı üzere

kitabın çevirmeni, kitabın gençlere model olduğu kadar, kadınlara da annelik rolü açısından bir model oluşturduğunu düşünmekte ve okuyucuya bu anlamda bir yönlendirmede bulunmaktadır.

Belkıs Sami kitabın çevirmeni olarak önsözde ayrıca, kitabın gençleri terbiye etmeye yönelik bir vasfı olduğundan da söz eder. Bu konuya devam kitaplarından bahsederken değinir ve şu ifadeleri kullanır: “Mis Alkot bu hikâyeyi yalnız burada bırakmamış, Küçük Kadınların evlilik hayatını tasvir eden bir zeyl, ve hikâyenin en canlı kahramanlarından biri olan Co hakkında müteaddit eserler yazmıştır. Bunların da ayrı birer terbiyevî kıymeti vardır” (s.3).

Sonuç olarak, Belkıs Sami *Küçük Kadınlar* kitabının çevirmeni olarak, kitabın, yayınlandığı dönemde erek kültür içerisinde kadın kimliğinin, aile yaşantısı, annelik ve genç kızların terbiyesi açısından kurgulanmasında, model olabilecek bir işlevi olduğunu önsözde açıkça belirtmiştir.

Bunlara ek olarak, kitaptaki yan metinsel unsurlardan bir diğeri de kitabın içindeki resimlerdir. Kitaplarda yer alan resimler, metni ve metnin taşıdığı anlamı temsil etmeleri bakımından tamamlayıcı unsurlardır. *Küçük Kadınlar* kitabının Belkıs Sami tarafından yapılan Türkçe çevirisinin 1925 yılında Osmanlı alfabesi ile yayınlanan ilk baskısında hiçbir resim bulunmamasına rağmen Latin alfabesi ile basılmış olan ve bu incelemenin dayandığı 1931 baskısında 10 adet resim bulunduğu tespit edilmiştir. Ancak bu resimlerin hangi baskıdan alındığı ya da çizeri ile ilgili kitapta herhangi bir bilgi bulunmamaktadır.

1868’de yayınlanan orijinal kitabın Louisa Alcott’un kardeşi May Alcott tarafından yapılan ilk resimlemeleri fazla profesyonel bulunmamış ve 1880 baskısında Frank Merrill tarafından yapılmış resimler kullanılmıştır. 1931’de Türkçe yayınlanan çeviri eser, metin olarak 1868 baskısını takip etse de içinde barındırdığı 10 adet resim bu ilk baskıda May Alcott tarafından yapılan resimler değildir. Çeviri kitaptaki ilk resim, orijinal kitabın 1880 baskısında Frank Merrill tarafından yapılmış olan resimlerden biridir ve hemen kapağın ardından ilk sayfada yer almıştır.

Resim 2. *Küçük Kadınlar* (1931) Kitabında Yer Alan İlk Resim

Resmin altında “hepsi ateşe yaklaştılar, anneleri büyük koltukta, Bet onun ayakları dibindeydi” İfadesi bulunur. Kadın kimliğinin temsili açısından bakıldığında öncelikle dikkat çeken nokta, anne ve çocukları arasındaki bağ ve yakınlıktır. Bunun yanında anne ortada büyük koltukta, adeta ailenin merkezinde yer alır. Yine ateşin yanında olmaları da aile sıcaklığını vurgular. Burada kitaptaki söylemi tamamlar nitelikte sevgiye dayalı bir aile modeli ve merkezi anne kimliği ön plana çıkmaktadır. Anne, evdeki kızlar için bir rol modelidir.

Kitapta yer alan diğer resimler de ilk resme benzer şekilde bir kurguyu barındırmakta ve metindeki olay örgüsünü yansıtmaktadır. Diğer resimler, orijinal kitabın 1868 ya da 1880 baskısında yer alan resimler değildir ve resimlerin kim tarafından yapıldığı da çeviri kitapta belirtilmemiştir.

4. SONUÇ

Belkıs Sami'nin çevirmen kimliğine odaklanılan bu çalışmada hem kadın tarihi araştırmalarına kadın çevirmenlerin görünürlüğü bakımından katkıda bulunulmuş, hem de *Küçük Kadınlar* çevirisi özelinde erken dönem Türk modernleşmesi sürecindeki kadın kimliği temsillerinin izleri sürülmüştür.

Türkiye’de özellikle 1990’lı yıllarda hız kazanan kadın tarihi araştırmalarının tarih yazımında kadınların ‘görünmezliği’ sorununu önemli bir

inceleme alanı hâline getirmesiyle, kadınların birçok farklı toplumsal alanda özne olarak yaptıkları katkılar ortaya konulmaya başlamıştır ve isimleri tarih kitaplarında, edebiyat antolojilerinde ya da siyasi metinlerde yer almıştır. Yapılan bu çalışma, Belkıs Sami ile ilgili literatürde şu ana kadar çok nadir araştırma bulunması bakımından çeviri tarihi ve kadın araştırmaları alanlarında önem kazanmaktadır.

Araştırma çerçevesinde öncelikle 1870-1935 yılları arasındaki dönemi kapsayan erken dönem Türk modernleşmesi sürecinde kadın kimliğinde yaşanan dönüşümler üzerinde durulmuştur. Böylelikle araştırmanın dayandığı metodolojik çerçevenin gerektirdiği sosyo-kültürel arka plan tanımlanmıştır. Araştırmanın metodolojisi Toury'nin erek-odaklı betimleyici çeviri araştırmaları modeli ile Gerard Genette'nin 'yan metinsel ögeler' (paratext) kavramına dayanmaktadır. Bu metodolojik çerçevenin gerektirdiği üzere araştırmada kaynak metin ve çeviri metin karşılaştırmalarından çok, çevirinin bir çeviri eser olarak erek kültürdeki yeri ve işlevlerine odaklanılmıştır. Araştırma kapsamında bu işlevler, kadın kimliğinin temsilleri ve kurgulanması açısından incelenmiştir. İnceleme, kadın kimliğinin kurgulanmasına dair metindeki söylemsel analizler ve kapak, önsöz ve resimlerden oluşan yan metinsel analizlerden oluşmuştur.

Bu incelemeler sonucunda, Belkıs Sami tarafından yapılan ve 1931 yılında yayınlanan *Küçük Kadınlar* çeviri eserindeki metinsel söylemin kadınların çalışma hayatına katılımı, aile içerisindeki değişen rolleri ve kadınlardan beklenen ahlaki değer ve davranışlar bakımından, erek kültürde inşa edilen yeni kadın modeli ile uyumlu olduğu tespit edilmiştir. Yan metinsel ögelerin analizleri sonucunda, kapak tasarımı ile eserin erek kültürde bir çeviri eser olarak sunulduğu, çevirmenin isminin kapakta görünür bir şekilde yer aldığı, çevirmen tarafından yazılan önsöz ile de kitabın kadınlar ve aile yaşamı için erek kültürde bir model oluşturma amacı ile okuyuculara sunulduğu belirlenmiştir. İncelenen yan metinsel unsurlardan bir diğeri olan çeviri kitap içerisindeki resimler de yine bu tespitleri destekler niteliktedir.

Tarihsel olarak Türk modernleşme paradigması içerisinde kurgulanan kadın kimliğine yönelik çeviribilim perspektifinden yürütülen bu çalışma, çevirilerin erek

kültürdeki işlevlerini anlamaya dair araştırmaların bir parçası niteliğindedir. *Küçük Kadınlar* kitabının popüler niteliği, çevirmenin önsözde belirtmiş olduğu gibi erek kültürde inşa edilen kadın kimliği ve aile yaşamına bir model oluşturacak niteliktedir. Türk modernleşmesinde kadın kimliğinin çeviri eserler yoluyla kurgulanması ve tarihsel olarak kadın çevirmenlerin katkıları üzerine yapılacak sonraki çalışmalar, kadın araştırmaları ve çeviri tarihi araştırmalarının sınırlarını genişletecektir.

Kaynakça

- Abadan-Unat, N. (1982). Toplumsal değişme ve Türk kadını. N. Abadan-Unat (Ed.), *Türk toplumunda kadın* içinde (s.1-32). İstanbul: Araştırma, Eğitim, Ekin Yayınları.
- Alcott, L.M. (2001). *Little women* (A. H. Alton, Ed.). Ontario: Broadview Literary Texts. (Orijinal eserin yayın tarihi 1868)
- Alcott, L.M. (1931). *Küçük kadınlar* (B. Sami, Çev.). İstanbul: Muhit Neşriyat.
- Alton, A.H. (2001). Introduction. A. H. Alton (Ed.), *Little women* içinde (s. 9-28). Ontario: Broadview Literary Texts.
- Arsan, N., Borak, S. ve Kocatürk, U. (Ed.). (2006). *Atatürk'ün söylev ve demeçleri-I*. Ankara: Divan Yayıncılık.
- Berk, Ö. (2006). Translating the “west”: the position of translated western literature within the Turkish literary polysystem. *RiLUnE*, (4), 1-18.
- Berkes, N. (2012). *Türkiye’de çağdaşlaşma*. İstanbul: Yapı Kredi Yayınları. (Orijinal eserin yayın tarihi 1973)
- Berktaş, F. (1998). Cumhuriyet’in 75 yıllık serüvenine kadınlar açısından bakmak. A. Berktaş Hacımırzaoğlu (Ed.), *75 yılda kadınlar ve erkekler* içinde (s. 1-13). İstanbul: Tarih Vakfı Yayınları.
- Caporal, B. (1999). *Kemalizmde ve Kemalizm sonrasında Türk kadını* (E. Eyüboğlu, Çev.). İstanbul: Cumhuriyet, Yeni Gün.
- Çakır, S. (1994). *Osmanlı kadın hareketi*. İstanbul: Metis Yayınları.
- Çalışlar, İ. (2011). *Biyografisine sığmayan kadın: Halide Edib*. İstanbul: Everest Yayınları.
- Durakbaşı, A. (2000). *Halide Edib: Türk modernleşmesi ve feminizm*. İstanbul: İletişim Yayıncılık.
- Genette, G. (1997). *Paratexts: Thresholds of interpretation* (J.Lewin, Çev.). Cambridge: Cambridge University Press. (Orijinal eserin yayın tarihi 1987)
- Gezgin, İ. (2024). *Ötekilerin arkeolojisi*. İstanbul: Pinhan Yayıncılık.
- Kadıoğlu, A. (1996). Cumhuriyet kadını: vatandaş mı, birey mi?. *Varlık*, (1069), 12-15.
- Kadıoğlu, A. (1998). Cinselliğin inkârı: büyük toplumsal projelerin nesnesi olarak Türk kadınları. A. Berktaş Hacımırzaoğlu (Ed.), *75 yılda kadınlar ve erkekler* içinde (s. 89-101). İstanbul: Tarih Vakfı Yayınları.
- Karadağ, A.B. (2013). Tanzimat döneminden ikinci meşrutiyet dönemine kadın çevirmenlerin çeviri tarihimizdeki ‘dişil’ izleri. *HUMANITAS*, (2), 105-126.
- Karakulak, M. (2024). XVIII. yüzyıl Amasya’ında hukuk, kadın ve şiddet. *Vakanüvis*, 9(1), 332-361. <https://doi.org/10.24186/vakanuvis.1417531>

- Kırkpınar, L. (1998). Türkiye’de toplumsal değişme sürecinde kadın. A. Berktay Hacımırzaoglu (Ed.), *75 yılda kadınlar ve erkekler* içinde (s. 13-28). İstanbul: Tarih Vakfı Yayınları.
- Köksal, D. (1998). Yeni adam ve yeni kadın: 1930’lar ve 40’larda kadın, cinsiyet ve ulus. *Toplumsal Tarih*, (51), 31-35.
- Kürük, N.Z. (2019). Bir başka Halide: Halide Edib Adıvar’ın gölgede kalan (öz) çevirmen kimliği. Ş. Tahir-Gürçağlar (Ed.), *Kelimelerin kıyısında: Türkiye’de kadın çevirmenler* içinde (s. 26-43). İstanbul: İthaki.
- Lefevere, A. (1992). *Translation, rewriting and the manipulation of literary fame*. London & New York: Routledge.
- Maibor, C.R. (2005). *Labor Pains: Emerson, Hawthorne, and Alcott on work and the woman question*. New York & London: Routledge.
- Makal, A. (2010). Türkiye’de erken Cumhuriyet döneminde kadın emeği. *Çalışma ve Toplum*, (2), 13-40.
- Mardin, Ş. (2021). *Türk modernleşmesi*. İstanbul: İletişim Yayınları. (Orijinal eserin yayın tarihi 1991)
- Paker, S. (1991). Unmuffled voices in the shade and beyond: women’s writing in Turkish. H. Forsas-Scott (Ed.), *Textual liberation: European feminist writing in the twentieth century* içinde (s.270-300). London&New York: Routledge.
- Porter, A. (2004). William Henry Temple Gairdner. H.C.G. Matthew ve B. Harrison (Ed.), *Oxford dictionary of national biography: volume 21* içinde (s.279-280). Oxford: Oxford University Press.
- Reisen, H. (2010). *Louisa May Alcott: The woman behind Little Women*. New York: Picador
- Sancar, S. (2012). *Türk modernleşmesinin cinsiyeti*. İstanbul: İletişim Yayınları.
- Serdar, A. ve Tutumlu, R. (2016). An unknown novel, an unknown novelist: Belkıs Sami, I have killed my love. M.A. İcbay, H.Arslan, F.Sidoti (Ed.), *Research on cultural studies* içinde (s. 305-313). Frankfurt: Peter Lang.
- Sneller, J. E. (2013). Lurid Louisa or angelic Alcott?: humor, irony, and identity in Louisa May Alcott’s stories of the 1860s. *The International Journal of Literary Humanities*, 10(3), 41-50.
- Southern Mississippi University Library Collection. (2013). *Dorothy Blatter Papers: Biographical Sketch*. Erişim tarihi: 15.01.2025. https://www.lib.usm.edu/legacy/degrum/public_html/html/research/findaids/blatter.htm
- Strickland, C. (1985). *Victorian domesticity: families in the life and art of Louisa May Alcott*. US: The University of Alabama Press.
- Tahir-Gürçağlar, Ş. (2008). *The politics and poetics of translation in Turkey, 1923-1960*. Amsterdam & New York: Rodopi.
- Tekeli, Ş. (1982). Türkiyede kadının siyasal hayattaki yeri. N. Abadan-Unat (Ed.), *Türk toplumunda kadın* içinde (s.375-396). İstanbul: Araştırma, Eğitim, Ekin Yayınları.
- Toska, Z. (1998). Cumhuriyetin kadın ideali: eşiği aşanlar ve aşamayanlar. A. Berktay Hacımırzaoglu (Ed.), *75 yılda kadınlar ve erkekler* içinde (s. 71-89). İstanbul: Tarih Vakfı Yayınları.
- Toury, G. (1995). *Descriptive translation studies and beyond*. Amsterdam & Philadelphia: John Benjamins.
- Tutumlu, R. (2020). Belkıs Sami Boyar. *Türk edebiyatı isimler sözlüğü*. <https://teis.yesevi.edu.tr/>

Yıldırım, B. ve Seyhan, S. (2015). 1914 yılında yayınlanan kadın gazetelerinden ‘Kadınlık’a göre kadın. *İleti-ş-im*, (23), 39-65.

Extended Abstract

The early phase of the Turkish modernization process includes the years between 1870 and 1935, which indicates a time span starting from the middle of the nineteenth century until the early years of the Turkish Republic. The turning points during this process are the declaration of Tanzimat Edict, start of the Second Constitutional Period and the establishment of the Republic. Since such transformation periods have critical influences on the lives and identities of women, it has utmost importance to investigate the dialectical relationship between these social dynamics and the constitution of new womanhood image in the society. From such a perspective, this study aims to contribute to both the history of translation in Turkey and research in women’s studies by focusing on the contributions of women translators to the construction of women’s identity during the early Ottoman-Turkish modernization process. To this end, the present study focuses on the representations of womanhood in the Turkish translation of *Little Women* which was translated by Belkıs Sami and published in the Latin alphabet for the first time in 1931, a year belonging to the early modernization period. Thus, the study is also significant owing to the fact that there is little research on the life and works of Belkıs Sami as a writer and translator in the current literature.

It should be emphasized that the ‘invisibility’ of women in historiography has become a topic of interest in the field of women’s studies in Turkey particularly since the 1990s. Research about women’s history aimed to discover the traces of women who contributed to the development of the society as active agents of it but eventually became invisible in the formal records and documentations. Such research searched for the social influence of women and revealed their contributions to the political, cultural and ideological changes that took place in the society. As part of this body of research, the present study investigated the literary contribution of Belkıs Sami as a translator between the end of the nineteenth century and the beginning of the twentieth century by particularly focusing on her translation of *Little Women* within the socio-cultural context of the time. Since Belkıs Sami is one of the women writers who has not found a place in literary anthologies up until recent years, this study contributes to her visibility as a translator while uncovering the functions of the translations in the social and cultural construction processes, as well.

Little Women was first translated into Turkish by Belkıs Sami and was published in 1925 with the title *Küçük Kadınlar* in Ottoman Turkish alphabet. After the alphabet reform in 1928, it was republished in the Latin alphabet in 1931. The edition that was examined for this study is the publication in the Latin alphabet in 1931. Accordingly, the socio-cultural context that was examined to analyze the translation of the book indicates the early modernization period in the history of the target culture. The year when the translation was first published in Turkish, marks a significant period of change and transformation, as it directly followed the proclamation of the Republic and coincided with intense debates and implementations of modernization reforms. However, Turkish modernization during the Republican era is often evaluated in continuum with earlier periods, particularly the Westernization and reform movements of the Tanzimat and Second Constitutional Era.

During the early stages of the modernization process, significant advancements were made in the lives of women, particularly concerning their roles in the family and their rights in social areas such as work, education, law, and politics. As the initial phase of this process,

Tanzimat period (1839–1876) witnessed Western-oriented reforms particularly in the fields of law and education, which led to the emergence of a new intelligentsia in the country. As the second phase of the early modernization period, significant reforms in women's lives took place during the Second Constitutional Era (1908–1918). Influenced by the political ideals of the West, this period witnessed innovative transformations within the Ottoman social structure and intellectual sphere. Subsequently, during the Republican era, various reforms were swiftly implemented in law, bureaucracy, education, politics, and cultural life, driven by the demands of the new economic and social order. During this period, mass participation of women in the workforce was observed as a result of wars and the changing economic conditions.

The Republican era implemented and ensured the continuity of these structural reforms through modern families and public role models. At this point, the construction of a new female identity played a crucial role. The new woman identity and the envisioned family structure were modeled through the behaviors, and lifestyles of Atatürk and his close circle and these ideals were expressed in various magazines, newspapers, and books, as well. The most significant characteristics of this female identity included the role of patriotic, self-sacrificing motherhood and the role of a citizen actively participating alongside men in the nation's economic, scientific and social development.

Considering these points, the historical progression of the modernization process reveals that the construction of women identity cannot be described fully without acknowledging the influence of the social transformations. It is also significant to emphasize that throughout this process, women intellectuals, writers and translators certainly played an important role and they became the agents of the process with their written work.

During the early years of the modernization period, translations of the women translators were predominantly from French. In addition to the translations of Fatma Aliye and Nigar Hanım, translations of the Russian classics by Madam Gülnar are also mentioned in the literature. In this early period leading up to the proclamation of the Second Constitutional Era, pioneering women such as Fatma Aliye and Nigar Hanım, who were reputable literary figures and translators, supported a vision of modernization which is harmonized with tradition. They reflected this perspective both in their literary works and in their essays on various social subjects.

In the second part of the early modernization process, which included the years from 1908 to 1935, women writers and intellectuals questioned the Ottoman social structure and women's identity and they demanded equal rights with men. The number of the written publications increased and this provided women more opportunities to share their ideas with others and raise their voices in the society. Among the influential women of the period are Halide Edib, Nezihe Muhiddin, Yaşar Nezihe, Emine Semiye, Gülistan İsmet, Salime Servet Seyfi, Sabiha Sertel, Seniha Rauf Sami Moralı, all of whom produced literary works. In addition, Halide Edib, Nezihe Muhiddin, Yaşar Nezihe, Emine Semiye, Gülistan İsmet, Salime Servet Seyfi, Sabiha Sertel, Seniha Rauf Sami Moralı and Seniha Bedri Göknil are among the translators of the time.

It is significant to note that Belkıs Sami, who is the first translator of *Little Women* in Turkish, has not been mentioned among these women literary figures of the time in literary anthologies or women's history. Most of the information about her life and productions depend on secondary sources which are primarily related to her sister, Halide Edib Adıvar. Belkıs Sami's translations include Louisa M. Alcott's *Little Women* with the title *Küçük Kadınlar*, *Good Wives* with the title *İyi Zevceler*, and Robert Michael Ballantyne's *The Coral*

Island with the title *Mercan Adası*. She also translated Edward Garnett's *Tolstoy: His Life and Writings* with the title *Tolstoy: Hayatı ve Eserleri* and William Shakespeare's *Henry VIII* with the same title in Turkish.

In addition to these translations, Belkıs Sami translated some works of William Henry Temple Gairdner, who is well-known by his missionary activities in the eastern countries and in Egypt (Porter, 2004). These translations were published by American Board in Turkey. She also translated a novel of Dorothy Blatter who worked for American Board of Commissioners in Turkey for many years and it was published by American Board with the title *Alının Yazısı* in 1956. On the cover of the book there is a note as "a useful novel for young girls" and this indicates that it has the purpose of serving as a model for the Turkish girls at that time.

The present study on Belkıs Sami's translation of *Little Women* as *Küçük Kadınlar* depended on descriptive translation studies methodologically. The analyses were carried out according to Toury's (1995) model of descriptive translation studies and Gerard Genette's (1987/1997) concept of "paratext". Data collection and the analyses involved both textual discourse and the paratextual elements in order to reveal various functions of the translation. This particularly aimed to display how the translation provided a model for the women in the society during that time period.

As a result of the textual discourse analyses, it was found out that the discourse in the translated text was consistent with the norms and the dominant ideology in the target culture during the time in terms of moral values and behaviors expected from women, their changing roles in the modern families and their participation in the workforce. In addition, the analyses of the paratextual elements in the book included the design of the cover, preface by the translator and the pictures in the book. As a consequence of the analyses of these paratextual elements, it was concluded that the book was presented to the target readers as a translation, the name of the translator appeared on the cover visibly and as indicated in the translator's preface, the translation was produced with the purpose of providing a model for the women in the target culture. It was also identified that the pictures in the translated book supported the woman image in the novel and they were compatible with the new womanhood which emerged in the target culture during that period.